

BÖLÜM 13

BANKALAR VE BANKACILIK HAKKINDA SOSYOLOJİK OLAN NEDİR?

BRUCE G. CARRUTHERS¹
Çev. MAHSUM ÖKMEN

Bankaların önemli olduğunu bir kez daha anlıyoruz. 2007-2008 ekonomik krizi, bir ülkenin finansal sisteminin sağlığının sıradan insanların günlük yaşamlarında büyük bir fark yarattığını sert bir şekilde hatırlattı. Nitekim dünyanın dört bir yanındaki insanlar finansal krizden ve ardından küresel ekonomideki yavaşlamadan zarar gördü. 1930'lardaki Buhran sırasında insanlar aynı dersin kendilerine özgü versiyonunu öğrendiler, ancak zaman geçtikçe ve onlarca yıllık finansal istikrar sağlandıkça hafızalar zayıfladı. Bear Stearns ve Lehman Brothers gibi büyük ve sağlam görünen kurumların çöküş hızı ve tüm sistemin iflasın eşiğinde sallanıyor gibi görünmesi, finansal kurumların gücünün neredeyse bir gecede dağılabileceğini göstermektedir. Bankalar "güven" adı verilen gizemli bir niteliğe bağlıdır ve bugün bile güven bir anda yok olabilir. Bu dramatik olaylar, finansal kurumların "sağlam" olmalarının önemli olduğu kadar, sağlam *görünmelerinin* de önemli olduğunun altını çizmektedir: Kolektif algı önemlidir. Burada, finansal kurumların sahip olduğu bariz önemi analiz etmenin yanı sıra, bankaların ve bankacılığın sosyolojik olarak ilgi çekici olduğunu iddia edeceğim. Ne yaptıkları ve nasıl çalıştıkları bazı klasik sosyolojik konularla iç içedir.

Bankalar ve diğer finansal kuruluşlar modern ekonomide nasıl bir rol oynamaktadır? Verdikleri kredi ne kadar önemlidir? Piyasa ve düzenleyici [regulatory] değişikliklere yanıt olarak konumları zaman içinde nasıl evrilmiştir? Bu soruları yanıtlarken, bankaların bir dizi sosyolojik konu ve temayla ilgili olduğu açıkça ortaya çıkacaktır. Kredi modern toplumda önemli bir kaynaktır ve bu nedenle krediye eşit olmayan erişim iktisadi eşitsizliğin bir biçimidir. Sosyologlar gelir ve servetteki sosyal farklılıkları uzun zamandır incelemektedir ve krediye farklı erişimin eski kalıpları yeniden üretip

¹ Wendy Espeland ve Richard Swedberg'e yardımları için teşekkür ederim. Yazışma için: b-carruthers@northwestern.edu

üretmediği veya yeni bir eşitsizlik türü oluşturup oluşturmadığı henüz sonuca bağlanmamıştır. Diğer eşitsizlik türleri de önemlidir, çünkü bankalar sadece kredi verme şekillerinde değil, aynı zamanda iş dağıtma şekillerinde de grupları kayırabilirler. Finansa ilişkin bazı meslekler çok iyi ücretlendirilir (2008 yılında 175 milyar dolar kamu kurtarma fonu alan dokuz ABD bankasının çalışanlarına ödenen 32 milyar dolarlık ikramiyeleri hatırlayın) ve bu nedenle istihdam, eşit olarak paylaşılabilen ya da paylaşılabilen kazançlı bir fırsatı temsil eder.

Sosyologlar çok kez ağların yapısını ve önemini incelemişlerdir. Bizzat finansal kuruluşların da çeşitli iktisadi ve sosyal ağların içine gömülü olduğu ortaya çıkmıştır. İktisatçılar bunlara çok az dikkat etmiş olsalar da, çeşitli zamanlarda ve farklı şekillerde bu ağlar bankaların işleyişini şekillendirmiştir. Ayrıca bankaların diğer banka dışı kuruluşlar üzerinde bir ölçüde etkili olmalarını da sağlamışlardır. Bu ağlar finansal kuruluşları, finansal sistemin genel istikrarını etkileyebilecek şekillerde birbirine bağlar.

Bankalar iktisat politikasında da önemli bir rol oynamıştır. Bazı durumlarda, merkez bankaları ve sıradan bankalar kamu politikası için kilit araçları olabilirler. Hükümetler bankaları yatırımları belirli şekillerde yönlendirmek, bir sektörü diğerine tercih etmek için kullanmışlardır; bununla birlikte bankaları kamu maliyesini yönetmeye yardımcı olmak ve bütçe açığına yönelik harcamalarını desteklemek için de kullanmışlardır. Başka bir deyişle, kâr amacı gütmeyen özel bankalar bile zaman zaman kamusal bir amaca hizmet etmiştir. Bu aynı zamanda bankaların siyasete karıştığı anlamına da gelmektedir. Nitekim ABD tarihinin çeşitli noktalarında genel olarak bankalar, özel olarak da bazı bankalar siyasi açıdan ihtilafa neden olmuştur. George W. Bush yönetimi tarafından 2008 yılında tasarlanan kurtarma paketi, sıradan vatandaşların söz konusu muazzam maliyetleri değerlendirmeleri ve Wall Street bankacılarına neden bu kadar çok para ödendiğini merak etmeleri nedeniyle güçlü siyasi tepkilere yol açmıştır.

Bankalar aynı zamanda farklı bir politika türü olan regülasyonu incelemek için de kullanılabilir. Regülasyonu ve onun modern ekonomideki rolünü anlamak isteyen sosyologlar, bankacılıktan daha fazla regülasyona tabi bir sektör bulamazlar. Hem regülasyonun hem de deregülasyonun etkileri ve regülasyonun bazı patolojileri, (örneğin, düzenleyici "ele geçirme") değişen finans piyasasında belirgin hale gelmiştir. Her ne kadar insanlar regülasyonların regüle ettikleri kişiler üzerinde güç sahibi olduğunu düşünme eğiliminde olsalar da, ikisi arasındaki güç dengesi oldukça karmaşıktır. Bu durum özellikle "batamayacak kadar büyük" bankalar konusunda ne yapılması gerektiğine ilişkin son tartışmalarda açıkça ortaya çıkmıştır.

Son olarak, sosyologlar ve diğer sosyal bilimciler toplumda güvenin önemi ve rolü üzerine düşünmüşlerdir. İnsanların başkalarına güvenebileceklerini hissetmeleri ne kadar önemlidir? "Yüksek güvene sahip" toplumlar "düşük güvene sahip" toplumlardan farklı bir performans sergiler mi? Bu tür sorular genellikle akademisyenlerin "sosyal sermaye" olarak adlandırdıkları elgunun değerlendirilmesinde ortaya çıkar. Bankalar, güvenin neden önemli olduğu ve kurumların ve bireylerin bunu nasıl ele aldığı konusunda açık bir örnek sunar. En açık şekilde, bankalar kredilerini geri ödemeleri için hangi borçlulara güvenebileceklerini bulmak zorundadır. Güvenilmez bir borçluya borç veren bir bankanın parasını kaybetme olasılığı daha yüksektir. Güvenilir olanla olmayanı nasıl ayırt edeceklerini bulmak için bir teşviğe sahip olduklarından finansal kuruluşlar bunları birbirinden ayırmak için çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. Bunlardan bazıları iktisadi rasyonaliteye dayanıyor gibi görünse de, diğerleri bir tür önyargıdan biraz daha fazlasını ifade etmektedir. Buna ek olarak, bankaların kendileri de güven açısından değerlendirilir. Mevduat sahipleri bankalarına olan güvenlerini kaybettiklerinde, sıklıkla paralarını çekmek için telaşa kapılırlar ve bunun sonucunda ortaya çıkan bankaya hücum, [bank run] temelde sağlam olan bir bankayı bile yok edebilir. Bankaya hücum, kolektif olarak kendi kendini gerçekleştiren kehanete iyi bir örnektir. Eğer yeterli sayıda mevduat sahibi bir bankanın başının dertte olduğuna inanır ve bu inançla hareket ederse, o zaman bankanın başı derttedir.

İzleyen bölümde, bankaların ve diğer finansal kurumların modern ekonomideki rolünü ve bu rolün zaman içinde nasıl evrildiğini açıklayacağım. Daha sonra her durumda sosyolojik bir bakış açısını vurgulayarak veya bankaların sosyolojik öneme sahip bir süreçte nasıl yer aldığını göstererek bankaları bir dizi perspektiften ele alacağım. Bu perspektifler ağlar, eşitsizlik ve kamu politikalarını kapsıyor. Son olarak, bankacılığın bazı sosyolojik yönlerinin son finansal krizde nasıl bir rol oynadığını öne sürerek çalışmamı sonlandıracağım.

BANKALAR NE YAPAR?

Bankaların tam olarak ne yaptığını anlamak için birkaç çeşit banka olduğunu kavramak önemlidir. Aralarındaki sınırlar boşluklar içerse ve zaman içinde değişse de farklı şeyler yaparlar. Bu nedenle aşağıdaki tartışmada çeşitli türler incelenmektedir: Ticari bankalar, yatırım bankaları, kalkınma bankaları ve merkez bankaları. Ve [bu tartışma] banka faaliyetlerini çoğu zaman güçlü bir şekilde şekillendiren hükümet regülasyonlarına ilişkin bir

değerlendirme ile sona ermektedir. Bankalar nadiren herhangi bir kamu denetimi olmaksızın serbest bırakılır. Hükümetler, finansal sistemin işleyişinin ekonominin genel sağlığı için özellikle kritik olduğunu kabul etmişlerdir ve bu nedenle bankaların istikrarı ve finansal kapasitesi konusunda güçlü bir kamu çıkarı vardır. Ancak, regülasyonlar finansal yeniliklerin gerisinde kaldığında, banka benzeri işlevleri olan ancak resmi banka statüsüne sahip olmayan yeni örgütsel formlar ortaya çıkabilir. Bunlar toplu olarak "gölge bankacılık sistemini" oluştururlar ve hedge fonlar ve bazı özel yatırım araçları gibi unsurları içerirler (Davis 2009, s. 147-148). Regülasyona tabi olmadıkları için neredeyse hiç kamu gözetimi yoktur ve bu da düzenleyici makamların finansal piyasalara etkili bir şekilde müdahale etmesini zorlaştırır.

Ticari Bankalar

Geleneksel olarak ticari bankalar birkaç işlevi yerine getirir. Öncelikle -paralarını güvenli bir yerde tutmak ve bundan faiz elde etmek isteyen insanlardan- mevduat alırlar ve kredi verirler. Başka bir deyişle, tasarruf sahipleri ile borçlular arasında finansal araçlar olarak hareket ederler. Tasarruf yapan kişiler, gelirleri giderlerinden fazla olan kişilerdir ve paralarını -yastık altı yerine- bir bankaya koyarak tasarruflarından faiz elde edebilirler. Ancak banka parayı sadece kasada bırakmaz. Aksine, faiz ödeyebilmek için bankanın parayı gelir elde etme yolunda kullanması gerekir. Ve bankalar bunu kredi vererek yaparlar. Borç alanlar, harcamaları gelirlerini aşan kişilerdir. Örneğin, araba almak isteyen ancak bunu karşılayamayan biri. Gelir ve harcaması arasındaki fark bir araba kredisi ile karşılanır. Dolayısıyla bankalar tasarruf sahipleri ile borçlular arasında yer alır, tasarruf sahiplerine paralarını saklama ve kullanma hakkı için ödeme yapar ve borçlulardan tasarruf sahiplerinin fonlarına erişim ayrıcalığı için ödeme talep ederler.

Bir bankanın yükümlülükleri (mevduat sahiplerinin çekmeye karar vermeleri halinde borçlu oldukları para) ile varlıkları (gelir getiren krediler) arasındaki vade uyumsuzluğu ciddi bir karışıklık yaratmaktadır. Mevduatlar kısa sürede geri çekilebilir, ancak krediler genellikle uzun süreler için verilir ve bir banka tek taraflı olarak borçluların geri ödemelerini hızlandırmaları konusunda ısrar edemez. Dolayısıyla banka varlıkları genellikle uzun vadeli, yükümlülükleri ise kısa vadeli. Bu nedenle bankalar, mevduat sahiplerinin aniden tüm paralarını çekmeye karar verdikleri bir bankaya hücumla karşı karşıya kaldıklarında sorun yaşarlar (*It's a Wonderful Life* filmindeki mevduat sahiplerinin paralarını çekmek istedikleri ve Jimmy Stewart'ın canlandırdığı bankayı yöneten karakterin ödemeleri karşılamak için bala-yı fonlarını kullanmak zorunda kaldığı ünlü sahneyi hatırlayın). 1930'larda

Federal Mevduat Sigorta Kurumu (Federal Deposit Insurance Corporation, FDIC) gibi kurumlar aracılığıyla kurulan mevduat sigortası, ticari bankaların panikleyen mevduat sahiplerinden korunmasına yardımcı olmuştur, ancak son finansal kriz, diğer tür bankaya hücumların tehlikeli bir olasılık olmaya devam ettiğini göstermiştir (Duffie 2010).

Bankaya hücumların önemi, güven ve itimadın iki yönlü olduğunu göstermektedir. Elbette, ihtiyatlı bir banka kredi talep edenlerin güvenilirliğini inceleyecek ve krediyi geri ödeme istek ve kapasitelerini değerlendirecektir. Bu değerlendirmeye bağlı olarak banka teminat isteyebilir, daha yüksek bir faiz oranı uygulayabilir, daha kısa bir geri ödeme süresi talep edebilir ya da hiç kredi vermeyebilir. Ancak mevduat sahipleri bankalarına güvenip güvenmediklerine de karar vermelidir. Eğer tek bir mevduat sahibi güvenini kaybeder ve tüm parasını çekerse, ortada bir sorun yoktur. Ancak mevduat sahiplerinin tamamı veya tamamına yakını bankaya olan güvenlerini kaybeder ve aynı anda paralarını çekmeye çalışırlarsa, bankanın ciddi bir sorunu var demektir. Bir mevduat sahibi bankaya güveniyor olsa bile, diğerlerinin güvenlerini kaybettiğini ve paralarını geri almaya çalışacaklarını düşünüyorsa, muhtemelen güvenini kaybetmiş gibi davranacaktır.

Bankalar mevduat kabul ederken oldukça gelişigüzel davranırlar. Yani, çoğunlukla herkesin parasını kabul ederler (bir ihtimal suçluların ve teröristlerin parasını almaktan kaçınırsalar bile bazı bankaların çok fazla soru sormadığı açıktır). Ancak borç verenler olarak çok daha seçicidirler. Bazılarına borç verirken bazılarına vermezler. Borç almak isteyen herkese borç vermezler. Ve eğer yeterince seçici olmayı bırakırlarsa, bankaların başı genellikle belaya girer. Genel olarak bankalar, kredilerini geri ödeme olasılığı daha yüksek olan kredibilitesi yüksek borçlulara borç vermeye çalışırlar. Bankalar, kimlerin kredibilitesi olmadığını belirleyerek bu tür borçlulardan kaçınmaya çalışır. Kime borç verecekleri konusunda seçici davranmayı bıraktıklarında, sonunda kötü riskli borçlulara borç verirler ve banka parasının bir kısmını ya da tamamını kaybeder. Elbette, bir banka kredi verirken ne kadar riskle karşı karşıya olduğuna göre şartları ayarlayabilir. Daha riskli borçlulara daha yüksek bir faiz oranı uygulanabilir ve kredi için teminat göstermeleri gerekebilir.

İhtiyatlı bir bankacı en kötü durum senaryolarını inceler: Bir kredide ne-ler ters gidebilir? Çoğu kredi veren, borçlunun geri ödeyeceğine inandığı için kredi verir, ancak gerçekçi olmak gerekirse bazı borçlular bunu başaramayacaktır. İhtiyatlı bankacılar, bir kredinin istenilen sonucu vermesini umsalar

Kötü riskli (poor risk) ifadesi ile az varlığa sahip oldukları için borcu geri ödeme ihtimali az olan kişiler kastedilmektedir -çn.

veya bekleşeler bile vermemesi halinde ne olacağını düşünürler. Bankaların kendilerini korumalarının yaygın bir yolu, kredi için teminat talep etmektir. Bu şekilde, borçlu krediyi ödeyemezse, bankacı teminata el koyabilir, satabilir ve elde edilen geliri kredi yerine kullanabilir. Çok yaygın bir kredi türü olan mortgage genellikle gayrimenkul ile teminat altına alınır. Dolayısıyla, bir ev sahibi mortgage borcunu ödeyemezse, banka eve el koyabilir. Buna "ipotekli malın haczi" denir. Otomobil kredileri genellikle aracın kendisi ile teminat altına alınır, bu nedenle borçlu ödemeleri yapmayı bırakırsa, araba ya el konulabilir. Son zamanlarda bazı bankalar, temerrüde düşen borçlulara karşı kendilerini korumak için daha sofistike önlemler almış ve bir tür sigorta işlevi gören "kredi temerrüt takası" [credit default swap] olarak adlandırılan karmaşık bir sözleşme düzenlemesine girmiştir.

Son olarak, bankalar ve diğer kredi verenler, bir borçlu tamamen iflas ettiğinde ve iflas başvurusunda bulunduğu anda ne olacağını önemserler. Borçlunun birey ya da firma olmasına bağlı olarak farklı yasal kurallar vardır. Ancak ABD yasalarına göre bir iflas başvurusu, alacaklıların tüm borç kurtarma eylemlerine otomatik olarak bir "durdurma" uygular. Borçlunun varlıklarına mahkeme tarafından el konulur, [bunlar] bir havuzda toplanır ve daha sonra alacaklılar arasında önceliklerine [seniority] ve taleplerinin büyüklüğüne bağlı olarak dağıtılır. İflas eden bireyler daha sonra borçlarının bakiyesinden kurtulur ve yeni bir başlangıcın tadını çıkarabilirler. İflas eden firmalar ya bir tasfiye işlemiyle kapatılır (varlıkları alacaklılara verilir) ya da yeniden düzenlenir, yükümlülükleri azaltılır ve faaliyetleri değiştirilerek tekrar kârlı hale getirilir. İflas etmiş bir borçlunun alacaklısı olarak bir banka, genellikle parasının mümkün olduğunca çoğunu, en kısa sürede geri almaya çalışır.

Bankalar mevduat kabul ederken ve kredi verirken aynı zamanda para yaratma işlevi de görürler. Müşterileri için açtıkları çek ve tasarruf hesapları, verdikleri krediler gibi Federal Rezerv Sistemi [Federal Reserve System] tarafından yaratılan para arzına katkıda bulunur. Bir banka müşterisi başka bir kişiye nakit yerine çekle ödeme yaptığında, bu çek bir tür para işlevi görür. Para, modern toplumdaki en alışıldık ve yaygın değer ölçüsü olduğundan, bankaların değer toplama, depolama, yaratma ve dağıtma işinde olduğunu söyleyebiliriz. Bazı banka türleri belirli kredi türlerinde uzmanlaşmıştır. Örneğin, 1980'lere kadar tasarruf ve kredi kurumları mevduat toplar ancak genellikle sadece mortgage kredilerine yatırım yaparlardı. Serbestleştirilene kadar başka tür yatırımlara girmediler (ve girdiklerinde, çoğu federal hükümet tarafından kurtarılmak zorunda kalacak kadar mali sorun yaşadılar). Bir başka uzmanlaşmış banka türü olan kredi birlikleri, genellikle düşük gelirli üyelerine az miktarda nakit krediler verir.

Para yaratma kabiliyetleri, devletlerin bankaların kurulmasını teşvik etmelerinin bir nedenidir. On dokuzuncu yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuzeydoğu dışında çoğu bölgesinde para ve finansal hizmetler kronik olarak yetersizdi. İç Savaş'tan önce eyalet bankaları banknotlar çıkarıyordu ve madeni paralar dışında dolaşımdaki paranın çoğu bankalardan geliyordu. Örneğin, 1840 yılında Connecticut'ta kişi başına düşen banka kredisi 33.64 dolar iken, Illinois'te sadece 12.45 dolardı (Bodenhorn 2000, s. 64). Orta Batı ve Batı'da çok fazla insan yoktu, ancak daha da az banka vardı. Bu nedenle, kredi ve para sağlayacak yerel bankaların kurulmasını teşvik etmek için, birçok eyaletteki kanun koyucular kasıtlı olarak karşılanması kolay banka sözleşmesi standartları belirledi: Sermaye gereklilikleri düşük ve rezerv gereklilikleri zayıftı. Bu durum daha fazla banka kurulmasına yardımcı olurken, aynı zamanda durgunluk dönemlerinde daha fazla bankanın batması anlamına geliyordu. Zayıf bankaların bir finansal krizden sağ çıkma olasılığı daha düşüktü. Ve mevduat sigortası olmadan, bir banka battığında sadece banka sahipleri değil, mevduat sahipleri de paralarını kaybediyordu. Banka ruhsatlarının bir koşulu olarak, devletler bazen bankalardan devlete bir şekilde fayda sağlayacak belirli türde yatırımlar yapmalarını da talep ediyordu (Sylla 2007, s. 127). Önceleri banka lisansı, bazı şartlara bağlı bir ayrıcalıktı.

Finans, iktisadi konuların yanı sıra kültürel meseleleri de gündeme getirmektedir. Bankalar ve diğer kredi verenler borcun sosyal anlamından etkilenebilirlerdir. Amerika'nın erken dönemlerinde bir kişinin diğerine finansal olarak borçlu olması sorunlu bir durumdu. Borçlu olmak damgalanmış bir statüydü, bir tür sosyal aşağılık ve bağımlılıktı ve bazıları bunu ahlaki zayıflığın bir işareti olarak yorumluyordu (Mann 2002, s. 36-42). İnsanlar ellerinden geldiğince borçlu olmaktan kaçınmaya çalışıyorlardı ve borçlarını ödememek büyük bir onursuzluk olarak görülüyordu. Calder'in de (1999, s. 91-99) belirttiği gibi, yüzyılın sonunda bu ilişki zayıflamış olsa da, borçluluk on dokuzuncu yüzyılın büyük bölümünde utanç verici bir durumdu. Bir erdem olarak tutumluluk tüketimcilikle bağdaşmıyordu ve sıradan vatandaşların borç üstlenme ve krediyle satın alma konusunda daha istekli ve kabiliyetli olması kesinlikle kitlesel bir tüketim toplumunun kurulmasına yardımcı oldu (Cohen 2003, s. 123-127).

Yatırım Bankaları

Borsaların ve kurumsal "yüksek finansın" gelişmesiyle birlikte, on dokuzuncu yüzyılın ortalarında başka bir banka türü ortaya çıktı: Görevi, kurumsal borçlanıcıların para bulmasına yardımcı olmak olan yatırım bankası. Uzun

vadeli ek sermayeye ihtiyaç duyan büyük firmalar bunu birkaç yolla yapabiliyordu. Bunlardan biri dağıtılmamış kârlardı. Ancak firma beklenmedik kârlar elde etmedikçe, şirket kazançlarının bir kısmının yeniden yatırılması sadece yavaş bir ek sermaye birikimi sağlayacaktı. Ayrıca, on dokuzuncu yüzyılda ABD -ve İngiliz- bankaları işletmelere uzun vadeli kredi vermiyordu; ancak kısa vadeli kredi vermeye istekliydiler. Bunun yerine, uzun vadeli sermaye arayan çoğu büyük firma bir yatırım bankası ile çalıştı ve sermaye piyasasına gitti. Borç (şirket tahvilleri) veya öz sermaye (şirket hisseleri) ihraç edebilirlerdi. Yatırımcı için tahvil, sabit bir getiri oranı ve öncelik sırası sunar (bu konuya daha sonra değineceğiz) ancak mülkiyet hakkı yoktur. Buna karşılık şirket hisseleri öngörülemeyen getirilere sahiptir (kâr ve temettülere bağlıdır), ancak hissedarı firmanın bir parçası haline getirir. Hissedarlar oy hakkına sahiptir ve böylece şirket yönetiminin seçilmesine yardımcı olurlar. Öncelik sırası, tahvil sahiplerinin alacaklarının hissedarların alacaklarına göre önceliğe sahip olduğu anlamına gelir. Ancak tahvil sahiplerine karşı tüm yükümlülükler yerine getirildikten sonra bir firma hissedarlarına ödeme yapmayı düşünebilir. Yatırım bankaları aracı olarak işlev görür ve şirketlerin tahvil veya hisse senedi ihraç ederek sermaye artırmalarına yardımcı olmaları karşılığında ödeme alırlar. Bir komisyon karşılığında, yatırım bankası teklifi yapılandırır ve anlaşmanın başarılı olması için yatırımcıları sıralar. Geleneksel olarak, yatırım bankalarının kendileri firmalara uzun vadeli kredi vermezler.

Yatırım bankaları (İngiltere'de "ticaret bankaları" olarak adlandırılır) özellikle on dokuzuncu yüzyılda Amerikan demiryollarına yatırım yapılmasına yardımcı olma konusunda aktif hale gelmiştir. Bunlar özellikle sermaye yoğun girişimlerdi ve Amerika Birleşik Devletleri'nin demiryolu endüstrisindeki büyümeyi finanse etmek için yeterli sermayesi yoktu. Bunun yerine, Baring Brothers, Rothschilds ve J. P. Morgan and Co. gibi yatırım bankalarının hizmetleri sayesinde, para yurtdışından, özellikle de İngiltere'den geldi. Ve bu paranın büyük bir kısmı demiryolu tahvillerine yatırıldı. Bir yatırım ancak bir yatırımcı ağının güvenini kazanarak ve sürdürerek yeni bir tahvil ihracını güvenilir bir şekilde "tayin edebilirdi" (Morrison ve Wilhelm 2007, s. 5).

Önde gelen çağdaş yatırım bankaları arasında Goldman Sachs, J. P. Morgan Chase, Morgan Stanley ve yakın zamanda feshedilen Lehman Brothers bulunmaktadır. Deregülasyonla birlikte bu bankalar 2007-2008 finansal krizinden önceki on yıl boyunca yeni finansal ürünler yaratma konusunda çok aktifti ve kurumsal müşterilerine çok çeşitli finansal hizmetler sunabiliyorlardı. Yatırım bankaları ilk halka arzlar, tahvil ihracı, birleşme ve satın almalar vb konularda hizmet sağladılar. Bu bankalar aynı zamanda

son derece kârlıydı ve Krippner'in (2005, s. 179-180) gösterdiği gibi, finans sektörü bir bütün olarak 1980'lerin ortasından 2000'lerin başına kadar giderek daha kârlı hale geldi.

Merkez Bankaları

Merkez bankaları modern ekonomilerde özel bir rol oynamaktadır. 1913 yılında kurulan Federal Rezerv Sistemi, Amerika Birleşik Devletleri'nin merkez bankasıdır.² Federal Rezerv ya da "Fed", başlangıçta üye bankalarına gerektiğinde kullanabilecekleri bir "reeskont penceresi" sunarak Amerikan finansal sisteminin finansal krizlerle daha iyi başa çıkmasına yardımcı olmayı amaçlıyordu. Amaç "son kredi mercii" olarak işlev görmektir. Yani bir likidite krizinin derinliklerinde, diğer tüm borç verenler borç vermeyi reddettiğinde, Federal Rezerv yine de bir üye bankanın varlıklarını reeskonta tabi tutarak likidite sağlayacaktı. Ancak zaman içinde daha geniş sorumluluklar üstlenmiş ve bir dizi politika aracı benimsemiştir. Fed para politikasını, istihdamı maksimize edecek, istikrarlı fiyatlara ve ılımlı uzun vadeli faiz oranlarına ulaşacak şekilde belirler. Fed, hedeflerine ulaşmak için zorunlu karşılıkları ayarlayarak, reeskont penceresini çalıştırarak ve açık piyasa işlemlerini (devlet tahvili alım satımı) üstlenerek federal fon faiz oranını belirleyebilir. Modern merkez bankalarının çoğu benzer kamu hedeflerine sahiptir, ancak bazıları enflasyon ile mücadeleye diğerlerinden daha güçlü bir şekilde bağlıdır.

Modern merkez bankaları bir ülkenin iktisat politikasını belirler ve 2008'de Fed'in eylemlerinin gösterdiği gibi, bazen ekonomiyi "kurtarmak" için çarpıcı yenilikler yaparlar. Ülkeye ve döneme bağlı olarak, bir merkez bankası enflasyonun kontrolünü diğer makroiktisadi hedeflerden daha fazla vurgulayabilir. Bu bankalar aynı zamanda uzun vadeli iktisadi büyüme için çaba gösterir ve iş çevrimini yumuşatmaya çalışırlar. Merkez bankaları nadiren doğrudan işsizlikle ilgilenirler. 1990'lar boyunca ve 2000'lerin başında, Alan Greenspan'ın Fed başkanı olarak ABD ekonomisini yönetmedeki görünür başarısı o kadar üstün kabul edildi ki, iş çevriminin iniş ve çıkışlarının ehlileştirilmiş gibi görüldüğü bir dönem olan "Büyük Moderasyon"u sağlayan kişi olarak anıldı. Elbette, 2008 finansal krizinin altında yatan nedenlerin Greenspan'ın yönetimi altında geliştiği ve başkan olarak geçirdiği görev süresinin kesin bir başarı olmadığı sonunda anlaşıldı. Ancak geçmişte merkez bankalarının her zaman kabul edilmiş bir kamu yararı amacı yoktu.

² Federal Rezerv Sistemi ilk merkez bankası değildi. Birleşik Devletler Bankası 1791 yılında ulusal bir banka olarak kurulmuştur. Bazı merkez bankacılığı işlevlerini yerine getirmesine rağmen, merkez bankası fikri tam olarak gelişmemiştir. Her halükârda, bu banka siyasi olarak tartışılabilir hale geldi ve 1811 yılında tüzüğü yenilenmedi (Sylla 2007, s. 121-125).

Örneğin, on dokuzuncu yüzyıl boyunca İngiltere Merkez Bankası'nın (1694'te kurulmuştur) temel amacı İngiliz para biriminin (pound) altına çevrilebilirliğini sağlamak ve hissedarları için kâr elde etmektir.

Fed, makroiktisadi sorumluluklarının yanı sıra bankaları da düzenlemekte ve çeşitli tüketici koruma yasalarını (örneğin, Kredide Gerçek Beyan Kanunu (Truth in Lending Act)) uygulamaktadır. Ancak, eleştirmenler 2007-2008 krizine giden süreçte Fed'in kuvvetli bir düzenleyici gözetim sağlayamadığını ve tüketicileri yeterince koruyamadığını iddia etmişlerdir. Artık bildiğimiz üzere, önceki yıllarda birçok büyük banka, krizin daha da kötüleşmesine katkıda bulunan tehlikeli derecede riskli faaliyetlerde bulunmuş ve bazı bireysel borçlular, gerçekçi bir geri ödeme kabiliyetine sahip olmadıkları mortgage kredileri almaya teşvik edilmiştir.

Kalkınma Bankaları

Artık neredeyse her ülkenin kendi merkez bankası var ancak küresel bir merkez bankası yok. Belki de [buna] en yakın olanı, Avrupa Birliği'nin para politikasını yöneterek dünyanın önemli bir bölgesinden sorumlu olan Avrupa Merkez Bankası'dır. Ancak uluslararası toplum çeşitli çıkarlara hizmet etmek üzere küresel ve bölgesel kalkınma bankaları kurmuştur ve bunlar uluslararası finans ve politikalarda önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin Dünya Bankası bir kalkınma bankasıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Bretton Woods sisteminin bir parçası olarak kurulan, [banka] (savaş sonrası uluslararası para sistemini tasarlayan müzakereler Bretton Woods, New Hampshire'da gerçekleştiği için bu isimle anılmaktadır) şu anda dünyanın yoksul ülkelerinin ekonomilerini geliştirerek yoksulluğu azaltmalarına yardımcı olmayı amaçlayan çeşitli projeleri finanse etmektedir (başlangıçta öncelikle Batı Avrupa'nın savaştan zarar görmüş ekonomilerinin yeniden inşasını desteklemiştir). Bu projeler genellikle altyapının geliştirilmesini desteklemektedir. Tipik bir proje Nisan 2010'da, bankanın Güney Afrika'ya yeni bir kömür yakıtlı elektrik santrali inşası için 3.75 milyar dolar borç vermeye karar vermesiyle duyurulmuştur. Bir önceki ay banka, su temini ve sanitasyon sistemlerinin iyileştirilmesine yardımcı olmak üzere Etiyopya hükümetine 80 milyon dolar kredi vermiştir. Dünya Bankası küresel bir kapsama alanına sahiptir ancak bazı bölgesel kalkınma bankaları dünyanın belirli bir bölgesinde benzer bir görevi yerine getirmektedir. Asya Kalkınma Bankası veya ADB, [Asian Development Bank] 1966 yılında Asya ve Pasifik ülkelerinde iktisadi ve sosyal kalkınmayı teşvik etmek amacıyla kurulmuştur. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD) ise 1991 yılında Doğu ve Orta Avrupa ile Orta Asya'daki ülkelere kont-

rol ekonomisinden piyasa ekonomisine geçişte yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. Örneğin Ocak 2010'da EBRD, çeşitli yenilenebilir enerji projelerini desteklemek üzere Polonya'ya 75 milyon Euro yatırım yapmayı kabul etmiştir. Diğer bölgesel kalkınma bankaları arasında Afrika Kalkınma Bankası [African Development Bank] ve Inter-Amerikan Kalkınma Bankası [Inter-American Development Bank] (Latin Amerika odaklıdır) bulunmaktadır.

Küresel ve bölgesel kalkınma bankaları -her ne kadar geri ödeme almayı bekleseler de- öncelikle hissedarlarına kâr sağlamak için değil, daha büyük bir amacı yerine getirmek için kredi verirler. Bununla birlikte, Babb'ın (2009) gösterdiği gibi, hissedarlarının isteklerine kesinlikle duyarlıdır. Kalkınma bankalarındaki oy hakları hisse sahipliğinin bir fonksiyonudur ve bu nedenle daha fazla kaynak katkısında bulunan ülkeler daha fazla kontrole sahip olurlar. Her durumda, katkılar oldukça dengesizdir. Babb, (2009, s. 40) ABD hükümetinin en büyük finansal katkıyı yapan ülke olması nedeniyle Dünya Bankası politikası üzerinde etkili bir vetoya sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Ve bilindiği gibi [ABD] Dünya Bankası başkanını atamaktadır. Bu, Dünya Bankası'nın basitçe ABD'nin isteklerini takip ettiği anlamına gelmemektedir. Daha ziyade, Dünya Bankası'nın, ABD'nin temelde karşı olduğu bir şeyi yapmayacağı anlamına gelir.

Kalkınma bankaları ve diğer uluslararası finans kuruluşları, verdikleri kredileri kamu politikalarını etkilemek için kullanırlar. Örneğin Uluslararası Para Fonu, (IMF) borç alan ülkelere basitçe para verip parayla istediklerini yapmalarına izin vermez. Krediler belirli projeler ve amaçlar için tahsis edilir ve bazı şartlara bağlanır. Resmîyette "şartlılık ilkesi" olarak bilinen bu koşullar genellikle bağışçı kurum tarafından alıcı ülkenin politikalarını, eylemlerini ve hatta kurumlarını etkilemek için kullanılır (Babb ve Carruthers 2008). Koşullar eskiden öncelikle kredinin tam olarak geri ödenmesini sağlamayı amaçlıyordu, ancak zamanla daha ayrıntılı hale geldiler ve eskiden egemen bir hükümetin ayrıcalığı olarak kabul edilen kararları şekillendirmeye başladılar.

REGÜLASYON VE DEREGÜLASYON

Bankalar nadiren herhangi bir kamu denetimi olmaksızın faaliyet gösterirler. Ekonominin geri kalanını etkileyebileceğinden, finans sektörü genellikle regülasyona tabidir. Regülasyonlar zayıf ya da güçlü olabilir, titizlikle uygulanabilir ya da uygulanmayabilirler, ancak çoğunlukla bir tür banka regülasyonu mevcuttur. Amerika Birleşik Devletleri'nde modern banka regülasyonları bilhassa felaketlerden doğmuştur. 1907'deki finansal kriz, 1913'te

Amerikan Merkez Bankası'nın kurulması için siyasi zemini hazırlayan Ulusal Para Komisyonu'na [National Monetary Commission] yol açmıştır (Silber 2007, s. 43-63). Buhran sırasında bankacılık sisteminin neredeyse çökmesi, FDIC ve Federal Tasarruf ve Kredi Sigortası Kurumu'nun (Federal Savings and Loan Insurance Corporation, FSLIC) kurulmasına ve ticari bankacılığın yatırım bankacılığından ayrılmasına (1933 Glass-Steagall Yasası yoluyla) yardımcı olmuştur. Ve mevcut krizin daha fazla düzenleyici değişikliğe yol açması oldukça muhtemel görünmektedir.

Regülasyonlar güçlendirilebildikleri gibi zayıflatılabilirler ve resmi olarak sıkı regülasyonların bile "düzenleyici ele geçirme" süreci (firmaların görünürde kendilerini denetleyen düzenleyici kurumlar üzerinde aşırı etki kazanması) ile altı oyulabilir. 1980'lerin başında tasarruf ve kredi sektörü hızla serbestleştirildi. Akabinde tasarruf ve kredi kurumları eskisinden çok daha geniş bir yatırım faaliyeti yelpazesine dahil oldular ve sonuçlar felaket oldu. Spekülasyon ve yanlış finansal davranışlar [misbehavior] yaygınlaştı, tasarruf ve kredi yöneticileri serbest bırakıldı ve çok sayıda kurum iflas etti. Sonunda ABD hükümeti, vergi mükelleflerine yaklaşık 160 milyar dolara mal olan bir sektör kurtarma planı yapmak zorunda kaldı. Daha geniş anlamda, bir bütün olarak bankacılık sektörü son birkaç on yılda önemli ölçüde serbestleştirilmiştir (Davis 2009, s. 116-121). Bazı durumlarda eski regülasyonlar (örneğin Glass-Steagall ve Regulation Q) basitçe yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak diğer durumlarda, düzenleyici çerçeve finansal yenilikleri takip edecek şekilde ayarlanmamış veya genişletilmemiştir. Örneğin, birçok türev sözleşmesi Emtia Vadeli İşlemler Ticaret Komisyonu (Commodity Futures Trading Commission, CFTC) tarafından düzenleniyordu, ancak yatırım bankaları bugünün kötü şöhretli kredi temerrüt takasını icat edip satmaya başladığında, CFTC'nin yeni finansal sözleşmeyi düzenlemesi yasaklandı. Dolayısıyla 2008'den önceki dönemde kredi temerrüt takaslarının ihracındaki endişe verici örüntülere kimse ilgi göstermedi. Döviz swaplarının (bir başka alışılmadık finansal sözleşme) çoğu "tezgâh üstü" işlem görmektedir, bu da hiçbir düzenleyici kurumun bu piyasada neler olup bittiği hakkında gerçekten iyi bir fikri olmadığı anlamına gelmektedir. Yatırım bankaları da teminatlandırılmış borç yükümlülüğünü (collateralized debt obligation, CDO) icat ettiler ve bu yeni finansal ürünü çok az düzenleyici denetimle üretmeye ve satmaya başladılar. Hedge fonlar olarak adlandırılan fonlar ise, finansal piyasalarda önemli oyuncular haline gelmiş olmalarına rağmen, esasen düzenlenmemiştir. Uygulamada, finans sektörünün önceden var olan düzenleyici çerçevenin çevresinde ve dışında yenilik yapmasına izin verildi. Bu da fiilen finansal deregülasyon anlamına geliyordu.

Deregülasyonun en önemli etkilerinden biri finansal sektörün konsolidasyonu olmuştur. Bankalar birleşti, diğer bankaları ve başka türden finans şirketlerini satın aldılar, böylece daha da büyüdüler ve faaliyetlerini çeşitlendirdiler. Eskiden ayrı tutulması gereken iş kolları artık tek bir firma tarafından yürütülebiliyorlar. Bugün Citigroup gibi büyük bir finans şirketi hem kurumsal hem de bireysel müşterilerine çok çeşitli finansal hizmetler sunabilmektedir. Bu tür bankalardan bazıları o kadar büyüdü ki, son kriz sırasında "batamayacak kadar büyük" olarak kabul edildiler. Dolayısıyla, teknik olarak iflas etmiş olsalar da ve iflas etmiş firmaların genellikle resmi bir iflas sürecinden geçerek batmalarına izin verilse de, ABD hükümeti bazı özel durumlarda batmanın daha geniş çaplı etkilerinin bankanın batmasına izin verilemeyecek kadar yıkıcı olacağına karar verdi. Böylece Citigroup kurtarılrken, Florida'daki Key West Bank gibi sorunlu küçük bir bankanın batmasına izin verildi. Lehman Brothers'ın 2008 yılında batmasına izin verildi ve finansal çöküşün eşğine gelindi. Bugünden bakıldığında, "batmak için çok büyük" olabilir.

İflas, finans tarihinde tekrarlanan bir konudur. Genel anlamda piyasa ekonomileri, "katı bütçe kısıtlamaları" nedeniyle kısmen kontrol ekonomilerinden ayrılır (Kornai 1992, s. 140). Bu, kapitalist bir sistemde, yeterli gelir elde edemeyen ve kârsız bir şekilde faaliyet gösteren firmaların eninde sonunda kepenk indireceği anlamına gelir. İflas gibi yasal bir sürece tabi olan başarısız firmalar bir tür organizasyonel ölüme maruz kalacaklardır (alternatif olarak, 11. Bölüm'deki iflas davası gibi bir yolla yeniden organize edilebilirler). Ancak bankalara biraz farklı davranılır. Bunun nedeni kısmen, banka iflasının etkilerinin, özellikle de iflas bir finansal panik sırasında meydana gelmişse, geniş çapta dallanıp budaklanabilmesidir. Böyle bir durumda, iflas "bulaşıcı" hale gelir ve ödeme gücü olan ancak likit varlıkları yetersiz olan bankalar bile kısa vadeli mali yükümlülüklerini yerine getiremeyebilirler. Geçmişte yüksek banka iflas oranları içeren bu tür birçok panik meydana gelmiştir (Reinhart ve Rogoff 2009, s. 147-155).

Tipik olarak, modern bir ABD bankası, -belki de tekrarlayan zararlar nedeniyle- sermaye tabanı çok azaldığında veya vadesi gelen yükümlülüklerini yerine getiremediğinde iflas eder. Ardından bir düzenleyici veya denetleyici kurum devreye girer ve bankayı kapatır. Eğer bankanın mevduatları -çoğu Amerikan bankasının yaptığı gibi- FDIC [Federal Deposit Insurance Corporation] tarafından sigortalıysa, FDIC alıcı olarak hareket eder ve batan bankanın varlıklarını elden çıkarır, alacaklılarına ödeme yapar ve bankayı kuralına uygun bir şekilde kapatır. FDIC ayrıca tüm banka mevduat sahiplerine, izin verilen azami tutara kadar (şu anda hesap sahibi başına 250.000 \$) tam öde-

me yapılmasını sağlar. Bazen FDIC, ödeme gücü olmayan bankayı kapatmak yerine, bu bankanın faaliyetlerini devralacak ödeme gücü olan bir banka belirler. Ancak bankalar çok büyüdüğünde, banka iflasının etkileri hissedarların, çalışanların ve mevduat sahiplerinin ötesine yayılır. Böyle bir banka, düzenleyiciler tarafından "batmak için çok büyük" olarak değerlendirilebilir; yani bu bankanın batmasının genel ekonomi veya finansal sistem üzerinde feci bir etkisi olacaktır. Bu tür bankalar için hükümet genellikle müdahale edecek ve iflasın meydana gelmemesi için bankayı kurtaracaktır. Bu şekilde belirlenen ilk ABD bankası, 1984 yılında iflas eden ve FDIC'den sermaye desteği alan Continental Illinois Bank'tır. "Batmak için çok büyük" tanınması, büyük banka iflaslarının güveni sarsabileceğini, bankaların batmasına neden olabileceğini ve daha geniş çapta yıkıcı bir etkiye sahip olabileceğini kabul etmektedir. Ancak bu şekilde tanımlanan bir bankanın sahipleri ve yöneticileri, batmaları halinde devlet tarafından kurtarılacaklarını bilerek faaliyet gösterebilirler. Bu da bir "ahlaki tehlike" durumu yaratır. İflas korkusu bankaları faaliyetlerinde ihtiyatlı olmaya teşvik eder ancak her zaman kurtarılacaklarını bilirlerse, daha riskli eylemleri teşvik ederler: Herhangi bir kazançtan yönetim ve hissedarlar yararlanacak, ancak kayıplar hükümet tarafından karşılanacaktır.

Deregülasyonun bir diğer önemli etkisi de finansal inovasyon oranıyla ilgilidir. Düzenleyici kısıtlamaların azalmasıyla Wall Street müşterilere satmak üzere yeni finansal ürünler icat etmekte ustalaştı ve bazı oldukça gizemli finansal sözleşmeler tasarlamak için matematikçilerin ve fizikçilerin önemli yeteneklerinden yararlandı. Tesadüfi olmayan bir şekilde, ABD finans sektörünün genel büyüklüğü arttı ve üst düzey yatırım bankalarındaki maaşlar stratosfere yükseldi (Reinhart ve Rogoff 2009, s. 210). Yirminci yüzyılın sonunda, giderek artan sayıda finansal fikir ve formül patentlenmeye ve fikri mülkiyet biçimlerine dönüşmeye başladı (Lerner 2002, s. 907). Bu yeniliklerden bazıları müşterilerin daha düşük maliyetle para toplamalarına, yatırımları için daha kârlı yollar bulmalarına ya da riski daha etkili bir şekilde yönetmelerine gerçekten yardımcı olmuştur. Ancak bazılarının, söylendiği gibi çalışmadığı ve yatırımcıların risklerini azaltmak yerine artırdığı da açıktır. Örneğin birçok CDO'nun, tasarımlarındaki finansal ustalığa ve derecelendirme kuruluşları tarafından kendilerine verilen yüksek notlara rağmen kötü yatırımlar olduğu kanıtlanmıştır (Coval, Jurek ve Stafford 2009). Birkaç yıl boyunca yatırım bankaları ve derecelendirme kuruluşları yüksek riskli mortgage kredilerinden [subprime mortgages] CDO'lar üreterek ve bunları yatırımcılara satarak yüksek kârlar elde ettiler, ancak 2007 ve 2008'de konut piyasası çöktüğünde dünyanın dört bir yanındaki yatırımcılar

milyarlarca dolar kaybetti. Kredi temerrüt takasları yatırımcılar tarafından borçlunun temerrüdüne karşı korunmak için bir tür "kredi sigortası" olarak yaygın bir şekilde kullanıldı ancak çok sayıda takas, aynı şirket olan AIG tarafından ihraç edildiğinden ve çok az düzenleyici gözetim olduğundan, hiç kimse AIG'nin iflasının tüm finansal sistemi ne kadar tehdit edeceğini çok geç fark etti.

Inovasyonun bir kısmı organizasyoneldi ve düzenleyici gözetimden kaçınmayı ya da kaçmayı amaçlıyordu. Tasarım gereği, bir dizi büyük finansal kuruluş hedge fonlar ve bazı özel yatırım araçları gibi, düzenleyicilerin yetki alanı dışında faaliyet gösterdi (Tett 2009, s. 98 ve 155). Bankalar kendi bilançolarını manipüle etmek için "bağımsız" kuruluşlar yarattılar ve varlıklarını bu kuruluşlara kaydirdılar. Hüküm süren deregülasyon ortodoksisi tarafından kısıtlanan düzenleyiciler, düzenlemelerini bu yeni finansal formları kapsayacak şekilde uyarlayamadılar (ve bazen de uyarlamaya isteksiz davrandılar). Düzenleyiciler, gitgide piyasadaki gelişmeleri takip edemez veya sorunlar ortaya çıktığında müdahale edemez hale geldi.

Her iki yenilik türü de sürekli genişleyen sermaye hareketliliği bağlamında meydana gelmiştir. Yirminci yüzyılın sonunda ülkeler sermaye kontrollerini gevşettikçe, finansal sektörlerini serbestleştirdikçe ve doğrudan yabancı yatırım giriş ve çıkışını teşvik ettikçe sermaye piyasaları gerçek anlamda küresel hale gelmişti (Eichengreen 1996). 1980'ler ve 1990'lar boyunca pek çok ülke IMF tarafından bu yönde teşvik edildi (ya da zorlandı). Bu durum daha önce görülmemiş bir şey olmasa da, (küresel sermaye piyasaları Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce altın standardı çerçevesinde de oldukça entegre olmuştu) en büyük bankaların gerçek anlamda küresel oyuncular olduğu ve kredilerin ulusal sınırları aştığı anlamına geliyordu. Norveç menşeli bir emeklilik fonunun ABD'deki mortgage kredilerine yatırım yapması Norveç devlet borçlarına yatırım yapması kadar olasıydı. Ancak bu aynı zamanda bir ülkedeki sorunların kolayca diğer ülkelere yayılabileceği anlamına da geliyordu.

Deregülasyon sadece Wall Street'i etkilemedi. Ticari bankacılık, yüzde 3 faizle para almak, yüzde 6 faizle borç vermek ve başka pek az şey yapmak gibi oldukça sade ve olaysız bir meslekti. Deregülasyondan önce, mortgage kredilerinde uzmanlaşmış tasarruf ve kredi kurumlarındaki yöneticiler için işler daha da az ilgi çekiciydi. Ancak 1980'lerde başlayan finansal deregülasyonla birlikte her iki grup da çok daha dinamik ve yenilikçi hale geldi. Bu yeniliklerin bazıları bankacılığı eskisinden daha heyecan verici hale getirdi ancak ne yazık ki ters etki de yarattı. Elbette tüm düzenlemeler ortadan kaldırılmadı, ancak Federal Rezerv Kurulu [Federal Reserve Board] ve Menkul

Kıymetler ve Borsa Komisyonu [Securities and Exchange Commission] (SEC) gibi, bankaları ve finansal piyasaları denetlemek için yerinde kalan düzenleyici kurumlar bile sahip oldukları düzenleyici yetkilerden tam olarak yararlanamadı. Örneğin 2000'li yıllarda SEC'in yaptırımları, finans sektörüyle daha işbirlikçi bir ilişki kurmaya çalıştığı için zayıfladı. Ancak koordinasyon [coordination] ve taraf değiştirme [cooptation] arasındaki çizgi ince bir çizgidir ve SEC bu çizgiyi aşmış olabilir.

Deregülasyonun yanı sıra, 1980'ler ve 1990'larda meydana gelen diğer büyük değişikliklerden biri de finansal "aracısızlaştırma"ydı. Büyük bankalar, mevduat toplayıp kredi vererek -ve faiz oranı farkından kâr ederek- tasarruf sahiplerini dolaylı olarak borçlularla ilişkilendirdikleri geleneksel finansal aracı rollerinden uzaklaşmaya başladılar. Bunun yerine, tasarruf sahiplerini doğrudan borç alanlarla ilişkilendirmeye ve bu hizmet için bir komisyon talep etmeye başladılar. Bunun nasıl işlediğine dair iyi bir örnek, mortgage kredilerinin "menkul kıymetleştirilmesi" ile ilgilidir (Davis 2009, s. 106). Geleneksel olarak, bir mortgage kredisi veren taraf mortgage başvurusunu değerlendirir ve ardından borçlunun kredi verene on yıllar sonrasına uzanan (en uzun mortgage kredileri söz konusu olduğunda otuz yıla kadar) bir aylık ödeme akışı sağlayacağı beklentisiyle parayı ödünç verir. Borç veren, başvuru sahibinin kredibilitelerini gereken özenle değerlendirmek için büyük bir teşvike sahiptir, çünkü aksi takdirde borç veren parasını geri alamayacaktır. Ve borçlu tamamen güvenilir olduğunu kanıtlasa bile, kredi tamamen geri ödenene kadar borç veren parasının tamamını geri alamayacaktır.

Menkul kıymetleştirme ile bir borç veren, çok sayıda mortgage kredisini bir araya getirir ve bu varlıklara dayalı menkul kıymetler (tipik olarak tahvil benzeyen bir şey) ihraç eder. Daha sonra derecelendirme kuruluşlarından birine (Moody's veya Standard & Poor's) bu menkul kıymetleri derecelendirir ve yatırımcılara satar. Böylece mortgage kredilerini tüm vade boyunca elinde tutmak yerine başkasına devreder ve sermayesini çok daha kısa sürede geri kazanır. Ayrıca menkul kıymetleştirme işi için bir komisyon alır. Bu durumda banka, eski "yarat-tut" modeli yerine "yarat-dağıt" iş modelini benimsemiş olur (Barth 2009, s. 22-28). Derecelendirme kuruluşlarından daha yüksek notlar alabilmek için bankalar ihraç ettikleri menkul kıymetleri dayanak varlıklar bazında farklı öncelik seviyelerine sahip ayrı "dilimlere" ayırmaya başlamıştır. Daha öncelikli olan "dilim" önce ödeniyor ve böylece daha yüksek bir kredi notu alıyordu. Bu tür karmaşıklıklar, ortaya çıkan menkul kıymetleri yabancılar için anlaşılmaz hale getirdi.

Menkul kıymetleştirme zaman içinde daha karmaşık hale geldi (basit "ödeme aktarmalı" [pass-through] menkul kıymetlerden kötü şöhretli CDO'la-

ve CDO2'lere [CDO Squared, Karelere Bölünmüş CDO]' dönüştü) ancak ortak bir tehlike, menkul kıymetleştirmenin asıl borç verenin müstakbel borçluyu tam ve dikkatli bir şekilde değerlendirme güdüsünü nasıl etkilediğiyle ilgiliydi. Bankalar açtıkları kredileri satarak borçlunun temerrüde düşmesi ya da iflas etmesi riskini yatırımcılara devretmiş oluyorlardı. Elbette, menkul kıymetler derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirildi ancak menkul kıymetleştirmeye daha karmaşık hale geldikçe, ortaya çıkan menkul kıymetlerin hem yatırımcılar hem de derecelendirme kuruluşları tarafından değerlendirilmesi zorlaştı. Bazıları, mortgage kredisi veren kuruluşların kredi verme standartlarındaki düşüşün yüksek riskli mortgage piyasasındaki sorunlara katkıda bulunduğunu ileri sürmüştür (Davis 2009, s. 225; Mayer, Pence ve Sherlund 2009, s. 29).

Bankalar kendi başlarına büyüleyici ve önemli kurumlardır. Bir finansal sistem iyi performans gösterdiğinde ve tasarruf sahipleri ile borçlular arasında aracılık yaptığında, siyasi arka plana çekilir. Çökme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında ise halkın ilgisini çeker ve siyasi tartışmalara yol açar. Ancak bankalar bazı açılardan ilginç sosyolojik meseleleri de gündeme getirmektedir. Bir sonraki bölümde bu konulardan üçünü ele alacağım.

BANKALAR VE AĞLAR

Sosyologlar uzun zamandır sosyal ağları, yani insanları; arkadaş, tanıdık, akraba, iş arkadaşı, dindaş ya da ilişkinin niteliği ne olursa olsun birbirine bağlayan sosyal bağları incelemektedir. Ağlar birçok önemli yönden farklılık gösterir. İnsanlar arasındaki sosyal bağlar güçlü ya da zayıf olabilir (Granovetter 1995). Bir kişinin birçok sosyal bağı olabileceği gibi sadece birkaç sosyal bağı da olabilir. Bir sosyal ağ yoğun bağlantılı (ağdakiler arasında çok sayıda bağ bulunan) ya da seyrek bağlantılı (az sayıda bağ bulunan) olabilir. Sosyal bağlar, dayattıkları gayri resmi beklentiler ve yükümlülükler nedeniyle insanların nasıl davranacağını etkiler. Biriyle yakın bir arkadaşlığa sahip olmak, genellikle bir zorlukla karşılaşıldığında ondan yardım isteyebilecek anlamına gelir. Ve çoğu zaman, örneğin arkadaşlar veya aile üyeleri birbirleriyle iletişim kurdukları, bilgi sosyal ağlar üzerinden akar.

İnsanlar gibi bankalar da genellikle birden fazla ağın içine gömülüdür. Bunların, bankaların ne yaptıkları, nasıl çalıştıkları ve genel finansal sistemin nasıl işlediği üzerinde önemli etkileri olabilir. Birincil bankacılık işlemlerinden biri olan kredi verme faaliyetini ele alalım. Kredi verme sosyal ağlar

CDO-Squared, esas olarak diğer CDO'lar tarafından ihraç edilen dilimlerle desteklenen teminatlandırılmış bir borç yükümlülüğüdür -ed.n.

tarafından mı şekillendirilir? İktisat tarihçisi Naomi Lamoreaux'a göre, gerçekten de öyledir. Lamoreaux, (1994, s. 4-5, 15 ve 18) on dokuzuncu yüzyılın başlarında New England bankaları üzerine yaptığı çalışmada, kredilerin önemli bir kısmının akrabalık, arkadaşlık veya başka bir sosyal bağ yoluyla bankanın sahipleri veya yöneticileriyle doğrudan bağlantılı olan kişilere verildiğini tespit etmiştir. Borç verme işlemi anonim olarak yapılmıyordu; daha ziyade önceden var olan sosyal ağları takip ediyordu. Lamoreaux tarafından "içeriden borç verme" [insider lending] olarak adlandırılan bu model, yasadışı bir kayırmacılık biçimi değildi. Bunun yerine, ticaret kanunlarının gelişmediği bir dönemde, bankalar akrabalık ve diğer sosyal bağları borçluların kredi değerliliğini değerlendirmek ve geri ödemeyi sağlamak için bir araç olarak kullanabiliyordu (s. 26).

Banka kredilerinde ağların rolü günümüzde de devam etmektedir. Brian Uzzi, (1999) küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen çağdaş banka kredileri üzerine yaptığı çalışmada, banka "ilişki yöneticileri" [relationship managers] ile küçük işletme sahipleri arasındaki gayri resmi sosyal bağların, bankaya borçlu hakkında faydalı bilgiler sağlamaya yardımcı olduğunu açıklamaktadır (ayrıca bkz. Berger ve Udell 1995). Bu bilgilerin çoğu, yalnızca tekrarlanan sosyal etkileşimler yoluyla elde edilebilecek özel bilgilerdir. Bankalar öğrendiklerini, kredilerini borçlunun birebir durumuna göre uyarlamak için kullanabilirler. Dahası, bu sosyal bağlar diğer yönde de devreye girmektedir. Saporito, Chen ve Sapienza, (2004) küçük bir firma ile bankası arasında var olan ilişki türünün "ilişkisel güveni" [relational trust] etkilediğini ve müşteri firmanın başka bir bankaya geçme olasılığını azalttığını tespit etmiştir.

Bankalar büyük işverenlerdir ve diğer kuruluşlar gibi sosyal ağları genellikle yeni personel alımı için bir araç olarak kullanırlar. Sadece bir iş ilanı verip kimlerin başvurduğunu görmek yerine, çalışanlarının kendi sosyal ağlarından yararlanırlar ve bir dizi aday üretmek için çalışan tavsiyelerini kullanırlar. Fernandez ve Weinberg (1997) büyük bir perakende bankasında işe alımları incelemiş ve çalışan tavsiyelerinin sadece başvuru zamanlamasının daha iyi olduğunu değil, aynı zamanda hem mülakat hem de iş teklifi aşamasında dışarıdan başvuranlara göre avantajlı olduklarını tespit etmiştir. Bulguları, bilginin sosyal ağlar üzerinden akması nedeniyle, çalışanların işverenlerine yönlendirdikleri kişileri "ön elemekten" geçirebildikleri ve yönlendirmelerin yapılması gereken işlemlerle daha iyi eşleşmesini sağlayabildikleri fikriyle tutarlıdır. Kadushin, (1995) işgücü piyasasının en üst noktasında, modern Fransız finans elitlerinin sosyal statü ve komşuluk bağlarıyla ama özellikle de okul geçmişiyle (seçkin Ecole Nationale d'Administration'a katı-

lim) kurulan arkadaşlık bağlarıyla birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olduklarını bulmuştur.

Deregülasyon genel olarak finans kuruluşlarının istikrarını bozmuştur ancak özellikle Wall Street azımsanmayacak işgücü hareketliliğine sahip bir iş dünyasıdır. Firmalar rakiplerinden yetenekli kişileri işe alırlar, iş güçlerini küçültürler, çeşitli işlevleri içeriden ve dışarıdan temin ederler ve bölümleri ayırırlar veya yeni birimler elde ederler. Sonuç olarak insanlar sık sık firma değiştirmekte ve nadiren tüm kariyerlerini tek bir işverenle geçirmektedir. Bu hareketlilik, inovasyonun firmalar arasında bu kadar hızlı yayılmasının bir nedenidir. Eğer bir firma yeni ve kârlı bir ürün satmaya başlarsa, diğer firmalar onun başarısını taklit etmeye çalışacaktır. Bunu yapmanın en kolay yollarından biri de o üründe uzmanlaşmış çalışanları işe almaktır. Dolayısıyla, inovasyonun yayılması ve yeni fikirlerin yaygınlaşması insanların hareketliliğinden kaynaklanır. Finans sektörünün heveslere ve "sürüleşmeye" özellikle yatkın görünmesinin bir nedeni de bu olabilir. Kuruluşlar genellikle emsallerini taklit ederler ve bu nedenle bir yatırım bankası yüksek riskli CDO'larda para kazanıyor gibi görünüyorsa, diğerleri de kısa sürede onu takip eder.

Modern bankalar birbirleriyle birçok şekilde işlem yapmaktadır. Her gün birbirlerine borç verir ve birbirlerinden borç alırlar, birbirlerine sık sık ödeme yaparlar ve bu yüksek faaliyet hacmi olağanüstü karmaşıklıkta yoğun bir işlem ağı yaratır. Geleneksel olarak, finansal sistemin istikrarını koruma görevi, ihtiyati düzenlemeler uygulayarak sorunları önlemeye çalışan ve para politikası araçlarını kullanarak sorunlara tepki veren merkez bankasına düşmekteydi. Ancak şimdi, ulusal bir finansal sistemin genel istikrarı ile ilgilenen akademisyenler, belirli ağ yapısı türlerinin diğerlerinden daha istikrarlı olup olmadığını araştırmaya başladılar. Büyük bir banka batarsa, iflas tüm finansal sisteme mi yayılır, yoksa büyük ölçüde kontrol altına mı alınır? Nier vd (2008), Lubloy (2006), Soramaki vd (2007) ve Boss vd (2004) tarafından hazırlanan makaleler bu konuları araştırmaya başlamış ve iflasın yayılmasının sadece iflas eden bir bankanın büyüklüğüne değil, aynı zamanda bir ağ aracılığıyla diğer finansal kurumlara nasıl bağlandığına da ne kadar bağlı olduğunu ele almıştır.

Bankalar aynı zamanda yöneticilerin kenetlendiği [interlock] bir ağın içine gömülüdür. Kuruluşlar arasındaki bu bağlar, bir şirket yöneticisi birden fazla şirket yönetim kurulunda yer aldığı anda ortaya çıkar. Örneğin, Citigroup'un CEO'su aynı zamanda Ford'un yönetim kurulunda da yer alıyorsa, Citigroup ve Ford arasında bir yönetim kurulu kenetlenmesi vardır. Yönetim kurulu kenetlenmesi iki firma arasında bir bağlantı, bilgi ve etkinin potansi-

yel olarak akabileceği bir kanaldır. Toplu olarak, yönetim kurulu kenetlenmeleri şirketleri birbirine bağlayan bir ağ oluşturur ve bu ağların kendine özgü bir modeli vardır. Bir ağın merkezi ve çevresi arasında ayırım yapmak çoğu zaman mümkündür ve bu durumda kimin merkezi bir pozisyona sahip olma eğiliminde olduğunu ve kimin çevrede yer aldığını görmek ilginç hale gelir. Tartışmalı bir şekilde, merkezilik bir etki veya güç göstergesidir. Mizruchi (1983), 1904'ten 1974'e kadar ABD'nin en büyük 167 şirketine ilişkin kenetlenme verilerini kullanmış ve ticari bankaların kurumsal ağda diğer firmalara kıyasla sürekli olarak daha merkezi konumlarda yer aldığını tespit etmiştir. Buna karşın, yatırım bankaları merkezi pozisyonlarda başlamış, ancak zaman içinde daha az merkezi pozisyonlara sahip olmuşlardır (s. 174-175).

Bazı kanıtlar, yönetim kurulu kenetlenmelerinin önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Örneğin, bir firmanın ağ bağlantıları iş stratejisini etkileyebilir. Mizruchi ve Stearns (1994), 1956 ve 1983 yılları arasında bir dizi büyük ABD imalat firmasının borçlanma modellerini incelemiştir. Belki de şaşırtıcı olmayan bir şekilde, -beklenen getiri oranına göre- sermaye maliyeti ve iç fonların mevcudiyeti borçlanmayı etkilemiştir. Bununla birlikte, firma ile bir finansal firma arasındaki yönetim kurulu kenetlenmesinin borçlanma üzerinde olumlu bir etkisi olmuştur: İmalat firmaları bir finansal firmaya bağlı olduklarında daha yüksek borç seviyelerine sahip olmuşlardır (Mizruchi ve Stearns 1994, s. 135). Yönetim kurulu kenetlenmelerinin bir etki kanalı sağlama olasılığı, Mintz ve Schwartz (1985) tarafından banka hegemonyası teorilerinde daha da geliştirilmiştir. 1960'larda ABD firmaları arasındaki kenetlenmeleri analiz etmiş ve finansal firmaların en merkezi firmalar olduğunu tespit etmişlerdir. Kritik bir kaynak olan para üzerindeki kontrolleri ve şirket ağındaki merkezi konumları sayesinde bankalar, kurumsal yönetişimde kesintili de olsa stratejik bir rol oynayabilmişlerdir.

Bazı ülkelerde bankalar ekonomi içinde özellikle stratejik bir konuma sahiptir. Japonya, Güney Kore, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde büyük firmalar sermaye artırmak için genellikle bankalardan borç alırlar (Calder 1997; Loriaux 1997). Büyük ihtimalle bu durum firmaları bankalarına bağımlı hale getirmekte ve bankalara firmalar üzerinde güç kazandırmaktadır. Bankalar genellikle Japonya'da *keiretsu* ve Kore'de *chaebol* olarak bilinen daha büyük iş gruplarının bir parçasıdır (Japonya'da Mitsubishi ve Kore'de Samsung buna örnek olarak verilebilir). Buna karşın, Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık'ta büyük firmalar para toplarken sermaye piyasalarına başvururlar (Allen ve Gale 2000, s. 3-4 ve 47-48; Zysman 1983). Ancak banka hegemonyası teorisi Japonya ya da Güney Kore'de geçerli gibiyse de, nüfuz yayılımının büyük bankalarla bitmediğini belirtmek gerekir. Aslında, bu iki

ülkede de ulusal hükümet bankalar üzerindeki etkisini kullanmış ve iktisadi kalkınma planları doğrultusunda yatırımları yönlendirmek için bankaların firmalar üzerindeki gücünden faydalanmıştır. Örneğin Güney Kore'de "politika kredileri" sistemi, hükümetin geliştirmek istediği sektörlerle ve sanayilere sermaye sağlamak için iyi işlemiştir (Woo 1991). Bankaların sermaye tedarikçisi rolü, hükümete güçlü bir politika kaldırıcı sağlamıştır.

BANKALAR VE EŞİTSİZLİK

Sosyologlar uzun zamandır farklı sosyal eşitsizlik biçimleriyle ilgilenmektedir. Irksal ayrımcılık, gelir ve servet farklılıkları ve kariyer fırsatlarının cinsiyete göre nasıl değiştiği gibi birkaç eşitsizlik türünü incelemiştir. Bu konuların çoğu, bankalara özel olarak odaklanmadan incelenebilir, ancak bankaların çeşitli eşitsizlik türlerinin yaratılmasında ve yeniden üretilmesinde rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Bu durum kısmen bankaların kredi tahsis etme konusundaki özel gücünden, ancak aynı zamanda işveren olarak daha sıradan faaliyetlerinden de kaynaklanmaktadır.

Bankalar ve diğer borç verenlerle ilgili en ilginç şeylerden biri, kime borç vereceklerine nasıl karar verdikleri ile ilgilidir. Krediyeye erişim önemli ve nihai bir ayrıcalıktır. Eğer tüm işlemler anında nakit olarak ödenmek zorunda olsaydı, bugünün dünyasında bir Amerikalı için yetişkin hayatı yaşamak zor olurdu. Bir kişinin hiç kredi kartı kullanmadan, hiç "hesap açtırmadan" ve ev, araba ya da başka bir dayanıklı mal satın almak için kredi çekmeden yaşayıp yaşayamayacağını düşünün. Bu şekilde bir hayat yaşamak mümkündür, ancak kolay değildir. Kredi insanlara satın alma gücü verir ve gelecekteki geliri öngörerek tüketimi kolaylaştırmalarına olanak tanır. Kredinin verildiği koşullar az ya da çok avantajlı da olabilir. Ve eğer bireyler krediyi faydalı buluyorsa, iş dünyası için de temel bir gerekliliktir: Kredi kullanmadan bir firmayı yönetmek neredeyse imkânsızdır.

Bankalar krediyi pay ederler. İsteyen herkese kredi vermezler. Bazılarına kredi vermeyip bazılarına vererek ve verdiklerine farklı koşullar sunarak (daha yüksek veya daha düşük faiz uygulayarak, borcu, kısa vadeli veya uzun vadeli yaparak vb) kredi başvurusunda bulunanlar arasında ayırım yaparlar. Esasında bankalar bir tür eşitsizliği yönetebilirler. Birçok kişi bankaların kazançlarını maksimize edecek krediler verdiklerini ve kâr maksimizasyonunun yol gösterici ilkeleri olduğunu varsayar. Eğer bu doğruysa, kredi alanlara yönelik ayrımcılık iktisadi açıdan "irrasyonel" olacaktır ve rekabetçi bir piyasada sürdürülmesi maliyetli olacaktır (Sunstein 1991). Nitekim bankaların nasıl kredi verdiği sosyolojik açıdan ilginç bir süreçtir.

Yukarıda tartışılan ayrımcılık biçimlerinden biri, kredileri yönlendirmek için sosyal ağlara bel bağlamaktan kaynaklanmaktadır. On dokuzuncu yüzyılın başlarındaki "içeriden borç verme" modeli, sosyal ağların içindikileri dışarıdakilere göre keskin bir şekilde kayırmıştır. Yakın geçmişteki iktisadi eşitsizlik üzerine yapılan araştırmaların önemli bir kısmı mortgage kredilerine odaklanmıştır. Bir ev satın almak için borç alabilme kabiliyetindeki ırksal farklılıklar coğrafi ayrışmayı etkiler ve bir kişinin yaşadığı yer iş beklentilerini ve okul seçeneklerini şekillendirdiğinden, istihdam ve eğitim fırsatlarını da etkiler. Büyük çapta ve kalıcı ırksal ayrışma uzun zamandır Amerika Birleşik Devletleri'ndeki büyük şehirlerin ayırt edici özelliği olmuştur (Massey ve Denton 1993, s. 47-48). İrksal tutumlar ayrılmış mahallelerin yaratılmasında şüphesiz bir rol oynamış ve bazı yerlerde iç hukuk bir süre için ayrışmayı açıkça zorunlu kılmış olsa da, (Rice 1968) mortgage uygulamaları yirminci yüzyılın önemli bir bölümünde altta yatan bir neden olmuştur. Munnell vd (1996), Mortgage Tebliğ Yasası [Home Mortgage Disclosure Act] verilerini kullanarak Boston bölgesindeki mortgage başvurularını incelemiştir ve azınlık başvuru sahiplerinin reddedilme olasılığının beyaz başvuru sahiplerine göre yaklaşık iki kat daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Bu gibi ırksal eşitsizlikler kredi verenler tarafından uzun zamandır kabul edilmekle birlikte, genel yanıtları reddedilme oranlarındaki farklılığın başvuru sahiplerinin kredi değerliliğindeki farklılıklardan kaynaklandığını iddia etmek olmuştur: Salt iktisadi açıdan bakıldığında, beyazlar genellikle azınlıklardan daha az risk taşımaktadır (beyazların gelirleri daha yüksektir, vb.). Munnell vd bu yanıtı karşı koymak için bankaların kredi değerliliğini ölçmek için kullandıkları tüm iktisadi faktörleri de hesaba katmış ve bunu yaptıktan sonra ırksal farklılıklar azalmış ancak ortadan kalkmamıştır. Benzer kredi değerliliğine sahip olsalar bile, azınlıkların mortgage başvurularının reddedilme olasılığı beyaz meslektaşlarına göre anlamlı ölçüde daha yüksektir (ayrıca bkz. Ladd 1998).³

Kredinin eşitsizliğe yol açmasının tek yolu ret oranlarındaki farklılıklar değildir, çünkü borçlular farklı türde krediler alabilirler. Yüksek riskli [subprime] kredi, mortgage borçlanması için olağan kriterlere uygun olmayan bir borçluya verilen mortgage kredisidir. Yüksek riskli borçlular genel olarak daha kötü kredi siciline sahiptir, daha yüksek borç yükü oranları bulunmaktadır ve daha yüksek risk taşırlar (Barth 2009, s. 42). Yüksek riskli krediler

³ Sorun, bir kişi mortgage başvurusunda bulunmadan önce başlamaktadır. Stuart (2003, s. 53-57) ve Yinger'in (1995, s. 81-85) açıkça belirttiği gibi, ABD'nin şehir merkezindeki yoksul mahallelerinde hem evlerin değeri hem de sigortalıların sigortalanabilirlikleri Federal Konut İdaresi'nin "redlining" [sigorta teminatı verilmeyecek bölgenin işaretlenmesi] uygulamalarından etkilenmiştir.

son kriz sırasında, özellikle de konut balonunun patlaması ve temerrüt oranlarının yükselmesinden sonra kötü bir üne sahip oldu. Ancak bu tür krediler, Amerikan toplumunda daha önce ev satın alamayan yoksul gruplar için ev sahibi olmayı mümkün kıldığı için bir süre övülmüştür (s. 56-57). Diğer şeylerin yanı sıra, yüksek riskli krediler ev sahibi olma konusundaki ırk uçurumunu kapatmaya yardımcı olmuş gibi görünüyordu.

Bankalar küçük işletmeler için önemli sermaye tedarikçileridir ve bu nedenle ayrımcı muameleleri bazı grupları diğerlerine göre kayırabilir. Daha önceki tartışmada bankalar ve küçük işletmeler arasındaki sosyal ilişkilerin kredilendirmeyi etkilediğine işaret edilmişti, (örneğin Uzzi 1999) ancak bu tür ilişkiler nadiren rastgele olduğu için ayrımcı bir etkiye sahip olmaları mümkündür. Sosyal ağlar çoğunlukla, kişilerin kendileri gibi olanlarla sosyalleşme eğiliminden kaynaklanan "homofil" bir model izler (McPherson, Smith-Lovin ve Cook 2001). Blanchflower vd (2003) 1990'larda küçük işletme kredilerini incelemiş ve siyahların sahip olduğu firmaların daha yüksek oranlarda reddedildiğini tespit etmiştir. Ayrıca, bu firmalara banka kredisi verildiğinde bile, genellikle daha yüksek bir faiz oranı uygulanmıştır. Ancak, mortgage başvurularında olduğu gibi, farklı muamelenin bir nedeni de siyahların sahip olduğu firmaların daha az kredibiliteye sahip olma eğiliminde olmasından kaynaklanıyordu. Ancak bu iktisadi farklılık hesaba katıldıktan sonra bile, kredi reddi oranlarındaki belirgin ırksal fark devam etmiştir.

Bankalar borç para vermenin yanı sıra istihdam da sağlamaktadır. Ve finans sektöründeki istihdam fırsatlarının dağılımı, sosyal eşitsizliğin daha geniş kalıplarından bazılarını yansıtmaktadır. Eşitsizliğin önemli bir temeli statüdür. Wall Street firmalarının uzun zamandır bir statü düzeni vardır ve en tepede önde gelen yatırım bankaları (örneğin Goldman Sachs, Morgan Stanley) yer alır (Podolny 1993). En önemli bankacılar (örneğin J. P. Morgan, Walter Wriston, David Rockefeller, farklı Rothschildler, vb.) genellikle kamuya mal olmuş, güce, kişisel servete, şöhrete ve prestije erişmişlerdir.

İstihdam fırsatları finans sistemindeki daha büyük değişikliklerden etkilenmiştir. 1990'lardaki ve 2000'lerin başındaki deregülasyon, finans sektöründe yenilik ve büyüme için geniş fırsatlar sunmuş ve Wall Street, seçkin Amerikan üniversitelerinin ve işletme okullarının genç mezunları için çok cazip bir kariyer seçeneği haline gelmiştir. Ho, (2009) Wall Street firmalarının Princeton, Harvard ve Yale gibi üniversitelerde ve Wharton, Chicago, Harvard, Stanford ve Columbia gibi işletme okullarında işe alım yaparken kendi seçkin statülerinin altını nasıl durmaksızın çizdiklerini ve yeni çalışanlarını nasıl kutladıklarını belgelemektedir. İnsanlara defalarca "en iyi ve en parlak" oldukları söylendi ve onlar da çoğunlukla buna inandılar.

Son dönemde Wall Street'te çalışan insanlar sosyal statüden çok daha fazlasını elde etmişlerdir. Phillipon ve Reshef (2009) finans sektöründeki genel ücretlerin 1980'lerden başlayarak 1990'lar ve 2000'ler boyunca önemli ölçüde arttığını belgelemektedir. Ayrıca lisansüstü eğitim almış mühendisler ile finansçılara ödenen ücretler arasındaki artan farklılığı da incelemektedirler: Her iki meslek de yüksek düzeyde teknik beceri gerektirmektedir, ancak 1970'lerde mühendisler finansçılarla kabaca aynı ücreti alırken, 2000'lerin başında finansçılar ücret açısından oldukça ileridedir (Phillipon ve Reshef 2009, Şekil 7). Genel değişimin önemli bir nedeni, yüksek vasıflı ve yüksek ücretli çalışanların finans sektörüne akışını teşvik eden deregülasyondur. Hedge fonlar ve yatırım bankaları ticaret yapmak, riski yönetmek ve yeni finansal ürünler tasarlamak için sofistike modelleme tekniklerine giderek daha fazla bel bağladıkça Wall Street giderek daha fazla, halk arasında "quant" (Derman 2004) olarak adlandırılan matematik ve fizik geçmişine sahip kişiler tarafından doldurulur hale geldi. Bu yüksek ücretli yaratıcılığın bir kısmının 2007-2008 finansal krizinin ortaya çıkmasına yardımcı olması, tüm bu inovasyonun daha büyük sosyal değerini belirsiz hale getirse de Wall Street'i zenginleştirdiği açıktır.

Finans sektöründe ücretler son birkaç on yılda artmış olsa da, kazançlar eşit bir şekilde dağılmamıştır. Örneğin sigortacılık alanında çalışanlar büyük ücret artışlarından yararlanamamıştır (Phillipon ve Reshef 2009, Şekil 2). Kariyer ve ücret heterojenliğinin önemli bir türü de cinsiyetle ilgilidir. Wall Street'teki kadınlar erkek meslektaşları kadar başarılı olamamıştır. Bu durum, kadınların işletme eğitimindeki açığı neredeyse tamamen kapatmasına rağmen doğrudur: MBA programlarındaki kadınların oranı 1970'te sadece yüzde 4 iken 2006'da yüzde 43'e yükselmiştir (Bertrand, Goldin ve Katz 2009, s. 1). İşletme okulundan mezun olan kadın ve erkekler oldukça benzer kariyerlere ve ücretlere sahiptir. Ancak, cinsiyetler arasındaki fark zaman içinde büyümekte ve mezuniyetten on beş yıl kadar sonra oldukça belirgin hale gelmektedir. Bertrand, Goldin ve Katz (2009, s. 3-4) bu farkın ortaya çıkmasında üç yakın neden tespit etmiştir: Erkekler ve kadınlar işletme okulunda biraz farklı eğitim almaktadır (erkekler daha fazla finans dersi almaktadır) ancak mezun olduktan sonra kadınlar daha kısa saatler çalışmakta ve daha fazla kariyer kesintisi yaşamaktadır. Son iki neden ise özellikle kadınlar aile sahibi olduklarında ortaya çıkmaktadır: Yarı zamanlı çalışmaya geçmekte, çalışma saatlerini azaltmakta ya da çocuklarını büyütmek için izin almaktadırlar. Bunu yapmanın ücretler üzerinde büyük bir etkisi vardır. Benzer şekilde, Roth (2004) iş ve aile arasındaki çatışmanın Wall Street'te

* Özel fon şirketlerinde çalışan yüksek maaşlı yazılım bilimci veya uzman -ed.n.

çalışan kadınları erkeklerden çok daha fazla zorladığını tespit etmiştir. Çocuk sahibi olduklarında, kadınların kariyerlerinden ödün vermeleri erkeklerle göre daha olasıdır.

BANKALAR VE KAMU POLİTİKASI

Tam da kilit bir iktisadi kaynağı, yani krediyi kontrol ve tahsis ettikleri için, bankalar, kamu politikası hedeflerini ilerletmek için çeşitli şekillerde kullanırlar. Sonuç olarak, bankalar siyasete karışır. Bankaların eski ve tekrarlanan kullanımlarından biri kamu maliyesini desteklemek olmuştur. Hükümetler genellikle bankaların hükümete borç vermesini şart koşar. Örneğin İngiltere Merkez Bankası 1694 yılında kurulmuş ve kraliyet beratını İngiliz hükümetine verdiği büyük, (1,2 milyon sterlin) uzun vadeli bir kredi karşılığında almıştır. Bundan sonraki uzun yıllar boyunca banka, rakip Whig ve Tory partileri arasındaki siyasi mücadelelerde öne çıkmıştır (Carruthers 1996). On dokuzuncu yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde, eyalet bankaları yalnızca kurumsal bir imtiyaz veren özel bir yasama tasarrufu ile kurulabiliyordu. Eyalet politikacıları bankaların sunduğu finansal hizmetlere değer verseler de, kurumsal imtiyazın özel bir ayrıcalık olduğunun farkındaydılar ve bu nedenle genellikle karşılığında bir şeyler bekliyorlardı (Calomiris 1993, s. 4344). Özellikle, bankalar kuruluşlarının bir koşulu olarak genellikle eyalet hükümetine borç vermek zorundaydı. Daha sonra, 1863 tarihli Ulusal Bankacılık Yasası [National Banking Act] yeni bir banka sınıfı yarattı ve aynı zamanda Birlik hükümetinin mali sorunlarını ele aldı. Ulusal bankalar, kıt olan altınla değil, devlet tahvilleriyle desteklenen banknotlar çıkarabiliyordu. Aslında yatırımcılar, Kuzey Hükümetine borç vermeye ve aynı zamanda mali sorunlarını çözmeye yardımcı olmaya istekli oldukları takdirde banka kurabileceklerdi (Sharkey 1959, s. 29). Daha fazla teşvik için federal hükümet kısa bir süre sonra eyalet bankaları tarafından çıkarılan banknotlara vergi koyan bir yasa daha çıkardı.

Hükümetler ayrıca bankaları ve diğer kredi kuruluşlarını hükümet dışı kaynaklara para aktarmak için de kullanmışlardır ve bunların seçimi bir dizi siyasi zorunluluğu yansıtmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda Rus Çarlık hükümeti, siyasi olarak muhafazakâr bir köylü sınıfı yetiştirme umuduyla kırsal kredi kooperatifleri (bir tür taşra bankası) kurmuştur (Baker 1977). Yukarıda bahsedildiği gibi, bazı ülkeler yerel bankaları sanayi politikası aracı olarak kullanmıştır. Örneğin, Güney Kore hükümeti 1970'lerde Kore'nin ağır sanayisini geliştirmeye karar vermiştir. Sadece piyasa güçlerine ya da bankacıların finansmanına güvenmek yerine, hükümet Kore'nin büyük bankalarını kimya ve

gemi inşa endüstrilerinin genişleyebilmesi için "politika kredileri" sağlamaya yönlendirmiştir. Mao sonrası "sosyalist piyasa ekonomisine" geçiş döneminde, Çin'in büyük bankaları hem merkezi hem de yerel hükümetlerin siyasi önceliklerini desteklemek adına defalarca borç para vermeleri için kullanılmıştır (Shih 2008, s. 31-32). Sonuç olarak, Çin bankalarının verdiği krediler nadiren tamamen kâr amaçlı bir mantığa dayanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Küçük İşletmeler İdaresi, [Small Business Administration] bankaları küçük işletmelere kredi vermeye teşvik etmek için kredi garantileri sağlamıştır. Dünya Bankası ve Asya Kalkınma Bankası gibi çok taraflı kalkınma bankalarının uluslararası kredi faaliyetleri ise ABD hükümetinin stratejik, iktisadi ve insani politika hedeflerine göre şekillenmektedir çünkü ABD genellikle en büyük ve en etkili katkı sağlayıcıdır (Babb 2009, s. 37-39).

Siyasi öncelikler Amerika'da kredileri etkilemektedir. ABD hükümeti, öncelikli olarak mortgage kredileri sağlayarak (doğrudan kamu konutu arzı çok daha az önemli olmuştur) uzun süredir yerel konut piyasasını desteklemektedir. Ev sahipliği siyasi açıdan popülerdir ve inşaat sektörü önemli bir siyasi nüfuza sahiptir. Büyük Buhran sırasında bankaların batması ve ev hacizlerinin hızla artması üzerine Amerika Birleşik Devletleri, bireylerin borçlanmasına ve ev satın almasına yardımcı olan bir dizi kurum ve program oluşturdu. Diğer şeylerin yanı sıra, yeni kurulan Federal Konut İdaresi, [Federal Housing Authority] daha düşük peşinat ödemelerine, kendi kendini amorti etmeye, sabit oranlara ve daha uzun vadelere izin veren mortgage standartları belirledi. Bu, ev alıcılarının toplam satın alma fiyatının daha büyük bir kısmını finanse edebilecekleri, kredi ödemelerinin hem anaparayı hem de faizi karşılayacağı, aylık ödemelerin kredi vadesi boyunca artmayacağı (veya azalmayacağı) ve mortgage kredilerini geri ödemek için yirmi hatta otuz yıllarının olabileceği anlamına geliyordu. Bu yeni mortgage kredileri ailelerin borçlanmasını ve borçlarını ödemesini kolaylaştırdı. Hükümet ayrıca mortgage kredilerine yatırımı teşvik etmek için 1938 yılında Federal Ulusal İpotek Birliği'ni [Federal National Mortgage Association] (Fannie Mae olarak da bilinir) kurdu ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Gaziler İdaresi gaziler için mortgage garantisi sağladı (Immergluck 2009, s. 32-33). Mortgage faiz ödemeleri de uygun vergi muamelesi görmektedir. Tüm bu destekler meyvesini vermiş ve sonuçta mortgage kredilerinde bir büyüme yaşanmış, ardından 1940 ile 1970 yılları arasında ABD'de ev sahipliğinde önemli bir artış kaydedilmiştir (Carruthers ve Ariovich 2010, s. 104-106). Bu programlar sayesinde hükümet konut piyasasına yatırım çekmeyi başarmıştır.

Konut uzun zamandır siyasi bir önceliktir ancak tek öncelik değildir. Hükümetler bazen merkez bankası politikası aracılığıyla tüm ekonominin kredi

koşullarını etkilemeye çalışır. Burada amaç belirli alıcıları ya da sektörleri hedef almak değil, genel parasal durumu yönetmektir. Merkez bankaları genellikle enflasyonu bir öncelik haline getirir ve bunu önlemek için kısıtlayıcı para politikaları uygular. Ancak son deneyimlerin de gösterdiği gibi, merkez bankaları faiz oranlarını düşük tutarak borçlulara da yardımcı olmaya çalışacaktır. Kolay kredi, borçlanmayı ve yatırımı teşvik eder ve ekonominin büyümesine yardımcı olur. Elbette çok fazla kredi, fiyatların temel değerlerin çok ötesinde yükseldiği spekülative "balonları" körükleyebilir ve ardından kaçınılmaz olarak balon patlar ve fiyatlar düşer. Örneğin tarihsel olarak düşük faiz oranları 2000'li yıllarda California, Arizona ve Florida gibi yerlerde emlak spekülasyonunu körüklemeye yardımcı olmuştur. Bu balonlar 2006-2007 yıllarında patladığında, yerel konut piyasaları çöktü ve fiyatlar önemli ölçüde düştü. Bu kadar çok konut sermayesinin kaybı, artan işsizlikle birleşti ve birçok insan mortgage ödemelerini geciktirdi. Bir sonraki adım olarak, Obama yönetimi yakın zamanda sorunlu ev sahiplerinin mortgage şartlarını yeniden karşılanabilir hale getirmek için kredi verenlerle müzakere etmelerine yardımcı olmak üzere çeşitli programlar (örneğin, Uygun Fiyatlı Konut Modifikasyon Programı [Home Affordable Modification Program] veya HAMP) geliştirdi.

Hükümetler ayrıca, kayda değer miktarda nakit akışı yaratan her türlü faaliyetin, özellikle de uluslararası sınırları aştığında, genellikle finansal sistemde izler bıraktığı gerçeğinden de faydalanabilir. Sonuç olarak, bankalar ve diğer finans kuruluşları, yetkililer tarafından bu tür faaliyetleri izlemek ve böylece devletin kolluk faaliyetlerini desteklemek için kullanılabilir. Örneğin ABD Hazine Bakanlığı, 1999 tarihli "Kingpin Yasası" kapsamında ve Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi [Office of Foreign Assets Control] aracılığıyla, yasadışı uyuşturucu ticareti, gelir vergisi kaçakçılığı, terörizm ve diğer çeşitli yasaklanmış faaliyetlerle bağlantılı kara para aklamayı izlemek ve önlemek amacıyla bankalara raporlama ve düzenleme yükümlülükleri getirmiştir.

FINANSAL KRİZ

Akademisyenler hâlâ 2007-2008 finansal krizini teşhis ediyor, yasal reform süreci sürüyor ve siyasi hedef gösterme devam ediyor. Şüphesiz bu olayların nasıl yorumlandığı en az olayların kendisi kadar önemli olacaktır. Bu kriz hem çarpıcı hem de karmaşıktı ve sosyal bilimcilerin, krizin çoklu nedenleri ve sonuçları hakkında kesin sonuçlar çıkarabilmesi için daha uzun yıllar geçmesi gerekecek. Ancak bu noktada, yukarıda tartışılan bazı faktörlerin rol oynadığı görülmektedir.

Kurumsal başarısızlık piyasa ekonomilerinde talihsiz ama bilinen bir sonuçtur, ancak tek başına küresel bir kriz yaratmaz. Buna karşılık, bulaşıcı başarısızlık gerçek bir sorun olabilir ve "bulaşma" bankaları ve diğer finansal kurumları birbirine bağlayan finansal, ticari ve kişisel bağlantılar tarafından yayılır. Çeşitli küreselleşme süreçleri, küresel sermaye piyasalarının son derece entegre olmasına yol açmıştır, bu da Amerikan mortgage kredilerinde başlayan mevcut krizin sonunda tüm dünyaya yayıldığı anlamına gelmektedir.

Ağların yapısı önemlidir çünkü iflasın ve iflas beklentilerinin yayılabildiği ve küçük bir krizi çok daha büyük bir krize dönüştürebildiği ortamlardır (Allen ve Gale 2007, Bölüm 10). Ve ağlar, kriz patlak vermeden önce bile sahnenin kurulmasında rol oynamıştır. Finansal kurumların ne yapacaklarına karar vermelerinin bir yolu da emsallerini taklit etmeleridir. Menkul kıymetleştirme, yapılandırılmış finansman (CDO'lar vb) ve yüksek riskli krediler gibi krizin merkezinde yer alan bir dizi yeni ürün ve uygulama, ilk benimseyenler için o kadar kârlı oldu ki, finans sektöründe hızla yayıldılar. Regülatörler ve diğer gözlemciler bu tür yeniliklerin uygulanabilirliğini merak ettiklerinde, onlara Wall Street'in matematikçiler tarafından geliştirilen ve "en iyi ve en parlak" tarafından uygulanan gelişmiş risk yönetimi tekniklerinin her türlü sorunu halledeceği söylendi. Bu bağlamda, Wall Street'in önde gelen kurumlarının sosyal statüsü ve eğitim elitizmi, 1990'larda ve 2000'lerde iktisat politikası yapımına hâkim olan ve yaygın deregülasyonu meşrulaştıran serbest piyasa ideolojisinin desteklenmesinde rol oynamıştır.

Kriz patlak verdiğinde, Bush yönetimi ve Federal Rezerv Kurulu durumu kurtarmak için çabaladı ve belirgin bir şekilde müdahale etti. Bazı firmalar "batmak için çok büyüktü" (örneğin Citigroup, AIG) ve bu nedenle kurtarıldılar. Diğerlerinin batmasına izin verildi, (Lehman Brothers) ancak sonuçları ağır oldu. Ve sonra, milyarlarca dolarlık kamu fonları bu kurumlara aktılırken, Wall Street'in ücret uygulamaları sıcak bir siyasi konu haline geldi. Nitekim, Amerikalı vergi mükellefleri, şirketleri kurtarılmasını gerektirecek kadar kötü performans gösteren finansçılara büyük yıllık ikramiyeler ödeme ihtimaliyle karşı karşıya kaldılar. Wall Street maaşlarının aşırı yüksekliği birçok kişiyi şoke etti ve müdahaleye yönelik popüler siyasi desteği zayıflattı. Bununla birlikte, Wall Street'in artan itibarsızlığı, düzenleyici reform ve onlarca yıllık deregülasyonun tersine çevrilmesi için siyasi ortamın hazırlanmasına yardımcı oldu.

SONUÇ

Bu makalenin amaçlarından biri, bankaların neden önemli iktisadi kurumlar olduğunu genel bir şekilde açıklamaktır. Modern bir ekonomi, finansal

sistemine bağlıdır. Sömürge döneminden bu yana Amerikalılar borç alıp veriyorlar, ancak o zamandan bu yana kredinin karmaşıklığı ve hacmi muazzam ölçüde artmaktadır. Artık sıradan Amerikalıların bir ömür boyu borç içinde yaşaması normaldir; kredi kartları, mortgage kredileri, araba kredileri, öğrenci kredileri vs. Ve firmalar kredi ağlarına derinlemesine gömülmüş durumda, aynı anda hem borçlu hem de alacaklı olarak hareket ediyorlar. Bu çeşitli kredi türlerinin ortadan kalkması halinde, konut, otomobil, üretim malları ve tüketim malları piyasalarının hepsi ağır darbe alacak. 2008 sonbaharında birçok Amerikalı aniden, genel kredi mevcudiyeti olmadan ekonomilerinin durma noktasına geleceğini fark etti. Tasarrufların toplanmasında, kredi tahsisinde ve yatırımcılarla borçlular arasında bağlantı kurulmasında bankalar gerçekten de o kadar önemli bir iktisadi rol oynadılar ki, en büyükleri batamayacak kadar büyük kabul edildi.

İkinci amaç, bankaların aynı zamanda sosyal ve siyasi kurumlar olarak da işlev gördüğünü göstermektir. Önemli bir kaynak üzerindeki kontrolleri sayesinde, finansal bir etki ağı aracılığıyla diğer firmalar da dahil olmak üzere diğerleri üzerinde güç uygularlar. Ancak borç verenler ve borç alanlar arasındaki güç dengesi karmaşıktır. Bir borçlu mütevazı bir meblağı geri ödeyemediğinde, borçlunun başı derttedir. Ancak, borçlu çok büyük bir meblağı geri ödeyemezse, o zaman bankanın başı belaya girer. Uluslararası düzeyde, IMF gibi bir acil durum borç vereni, aniden kurtarma kredisine ihtiyaç duyan ülkeler üzerinde önemli bir güce sahiptir ve IMF genellikle önemli politika değişikliklerinde ısrar eder. Aynı kontrol nedeniyle, diğerleri, (hükümetler dahil) bankalar üzerinde güç uygulamaya çalışır. Bu nedenle hükümetler bazen sermaye akışını hükümetin önceliklerine göre yönlendirmek için özel bankaları kamu politikasının bir aracı olarak kullanırlar. Krediye erişim para gibi işlev görür ve bu nedenle de sosyal eşitsizliğin önemli bir odak noktasıdır. Bankalar seçici bir şekilde kredi vererek ve vermeyerek eşitsizliğin yaratılmasında ve yeniden üretilmesinde pay sahibi olabilirler. Yukarıda belirtildiği gibi, bankalar aynı zamanda istihdam da sağlayarak sosyal statü ve gelir eşitsizliğinin yeniden üretiminde pay sahibidirler.

Bankaların ve diğer kredi verenlerin sosyal ağlar, eşitsizlik ve kamu politikaları ile ilişkilerini sadece "yüzeysel olarak" değerlendirdim. Örneğin Grameen Bank gibi mikro kreditörler, aşırı yoksullaşmış üçüncü dünya toplumlarında iktisadi kalkınma için yeni umutlar doğurdu. Tefecilik ve göçmen işçiler tarafından uluslararası para transferi yapmak için kullanılan *hawala* sistemi, kayıt dışı kredi kurumlarının yaygınlığının ve küresel erişiminin ve yasadışı piyasalarla nasıl kesiştiklerinin önemini gösteriyor. Ve borçluluğun karmaşık kültürel yankısını tam olarak analiz etmedim. Ban-

kalar, borç verenler ve borç hakkında sorulması ve yanıtlanması gereken pek çok sosyolojik soru bulunuyor.

**Derleyenterin İleri Okuma Notları: Bruce G. Carruthers,
"Bankalar ve Bankacılık Hakkında Sosyolojik Olan Nedir?"**

Bu makale Carruthers'ın bankacılık, finans ve sermaye piyasaları üzerine daha önce yaptığı araştırmalardan yararlanmaktadır. *City of Capital: Politics and Markets in the English Financial Revolution* (1996) adlı ilk kitabında Londra borsasının kökenlerini incelemiş, *Money and Credit: A Sociological Approach* (2010) adlı son kitabında ise fikirlerini daha kapsamlı bir şekilde geliştirmiştir. Carruthers konulara tarihsel ve kurumsal bir perspektiften yaklaşmakta ve iktisat, hukuk, toplum ve siyasetin nasıl kesiştiğini değerlendirmektedir. "The Sociology of Bubbles" (*Contexts*, Summer 2009) başlıklı makalesi son finansal krizin bazı sosyolojik yönlerinin kısa bir analizini sunmaktadır.

Finans sosyolojisi alanındaki son çalışmaların çoğu bilim sosyolojisinden etkilenmiştir. Etnografik bir yaklaşımı benimseyen bir dizi akademisyen, modern finansın modern finansal ekonomide geliştirilen teoriler tarafından nasıl şekillendirildiğini incelemiştir. "Edimselliğin" [performativity] temel fikri, bu tür teorilerin basitçe doğru ya da yanlış olmadığını altını çizmektedir. Aksine, uygulayıcılar bunları benimseyip yatırım ve alım satım davranışlarına rehberlik etmek için kullandıkça gerçek olurlar. Karin Knorr Cetina (*The Sociology of Financial Markets* [2004]) ve Alex Preda'nın (*Framing Finance: The Boundaries of Markets and Modern Capitalism* [2009]) çalışmaları gibi, Donald MacKenzie'nin *An Engine, Not a Camera: How Financial Models Shape Markets* (2006) adlı kitabı mükemmel bir örnektir. Antropologlar bankacılık ve finans üzerine çalışmaya başlamışlardır: Bill Maurer (*Mutual Life, Limited: Islamic Banking, Alternative Currencies, Lateral Reason* [2005]), Karen Ho (*Liquidated: An Ethnography of Wall Street* [2009]) ve Caitlin Zaloom (*Out of the Pits: Traders and Technology from Chicago to London* [2006]). *Annual Review of Sociology*'de (2002) Lisa Keister finansal piyasalar ve bankacılık üzerine sosyoloji literatürünü özetlemiştir.

Bir grup iktisat sosyoloğu, *Research in the Sociology of Organizations* dergisinin 2010 tarihli sayısında 2007-2008 uluslararası finansal krizini analiz etmiştir. Krize zemin hazırlayan arka plan eğilimlerine kapsamlı bir genel bakış için okuyucular Gerald Davis'in *Managed by the Markets: How Finance Re-Shaped America* (2009) adlı kitabına ve Greta Krippner'in "finansallaşma" üzerine çeşitli yazılarına başvurabilirler. İkinci Dünya Sava-

şî'ndan bu yana, uluslararası finanstaki değişiklikler neredeyse her zaman Bretton Woods sisteminin başlıca kurumları olan Dünya Bankası ve IMF'yi içermektedir. *Behind the Development Banks: Washington Politics, World Poverty, and the Wealth of Nations* (2009) adlı kitabında Sarah Babb, bu kurumların ekonomik kalkınma ve politika yapımında oynadıkları değişen rolü incelemektedir. Uluslararası odaklı diğer çalışmalar tüketici kredilerinin (Alya Guseva'nın *Into the Red: The Birth of the Credit Card Market in Post-communist Russia'sı* [2008]) ve doğrudan yabancı yatırım akışlarının (Nina Bandelj'in *From Communists to Foreign Capitalists: The Social Foundations of Foreign Direct Investment in Postsocialist Europe'u* [2007]) yayılmasını incelemektedir.

Kaynakça

- Allen, Franklin, and Douglas Gale. 2000. *Comparing Financial Systems*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Allen, Franklin and Douglas Gale. 2007. *Understanding Financial Crises*. Oxford: Oxford University Press.
- Babb, Sarah. 2009. *Behind the Development Banks: Washington Politics, World Poverty, and the Wealth of Nations*. Chicago: University of Chicago Press.
- Babb, Sarah L., and Bruce G. Carruthers. 2008. "Conditionality: Forms, Function and History." *Annual Review of Law and Social Science* 4:1-17.
- Baker, Anita. 1977. "Community and Growth: Muddling Through with Russian Credit Cooperatives." *Journal of Economic History* 37 (1):139-160.
- Barth, James R. 2009. *The Rise and Fall of the U.S. Mortgage and Credit Markets*. Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons.
- Berger, Allen N., and Gregory F. Udell. 1995. "Relationship Lending and Lines of Credit in Small Firm Finance." *Journal of Business* 68:351-381.
- Bertrand, Marianne, Claudia Goldin, and Lawrence F. Katz. 2009. "Dynamics of the Gender Gap for Young Professionals in the Financial and Corporate Sectors." University of Chicago Booth School of Business Working Paper.
- Blanchflower, David G., Phillip B. Levine, and David J. Zimmerman. 2003. "Discrimination in the Small-Business Credit Market." *Review of Economics and Statistics* 85 (4):930-943.
- Bodenhorn, Howard. 2000. *A History of Banking Antebellum America: Financial Markets and Economic Development in an Era of Nation-Building*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boss, Michael, Helmut Elsinger, Martin Summer, and Stefan Thurner. 2004. "Network Topology of the Interbank Market." *Quantitative Finance* 4 (6):677-684.
- Calder, Kent. 1997. "Assault on the Bankers' Kingdom: Politics, Markets, and the Liberalization of Japanese Industrial Finance." s. 17-56 in Michael Loriaux, Meredith Woo-Cumings, Kent E. Calder, Sylvia Maxfield, and Sofia Perez, *Capital*